

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Muhsin UYGUN
Öğr. Gör. Dr., Necmettin Erbakan
Üniversitesi
muygun@erbakan.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7901-9094>

Çağatayca Sözlüklerde Yer Alan Meslekler ve Bu Mesleklerle İlgili Ünvanlar

*Professions in Chagatai Dictionary and Titles Related
to These Professions*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 22.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 02.08.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

UYGUN, M. (2023). Çağatayca Sözlüklerde Yer Alan Meslekler ve Bu Mesleklerle İlgili Ünvanlar. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1299-1339. <https://doi.org/10.34083/akaded.1318562>

UYGUN, M. (2023). Professions in Chagatai Dictionary and Titles Related to These Professions. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1299-1339. <https://doi.org/10.34083/akaded.1318562>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

İnsanlık tarihi incelendiğinde, özelde bireylerin, genelde toplumların, ihtiyaçlarını karşılamak için pek çok meslek alanında gelişme gösterdikleri görülmektedir. Bu meslek alanları toplumların yaşam biçimleri, dünya görüşleri, temel ihtiyaçları, medeniyet seviyeleri vb. alanlarda araştırmacılara önemli bilgiler sunmaktadır. Eski Türkler de ihtiyaçlarını karşılamak üzere birçok meslek dalında, yüzyıllarca varlık göstermişler ve miras olarak bu meslekleri sonraki nesillere aktarmışlardır. Çalışmamızda Çağatay Türkçesi döneminde hangi meslek dallarının ve bu mesleklerle ilgili ünvanların var olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu meslek dallarının tespiti için öncelikle Çağatayca olarak kaleme alınan *Çağatayca Manzum Sözlük*, *Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, *Fazlullâh Han Lügâti*, *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, *Nezrali'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, *Nevâyi'nin Sözlere ve Çağatayca Tanıklar*, *Senglâh'ın Tematik Sözlüğü*, *Zebân-ı Türkî* adlı sözlükler taranmış ve bu sözlüklerde yer alan meslek adları ile ünvanlar listelenmiştir. Ardından meslek ve ünvanlar yapı bakımından incelenmiş, sözcüklerin kökü ve aldıkları ekler belirtilmiştir. Kök ve ek ayrıştırması yapılırken kök ve aldıkları eklerde şüphe oluşturmayan sözcükler için herhangi bir kaynak gösterilmemiş, diğer sözcükler için ilgili eserler kaynak olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Çağatayca sözlükler, meslekler, ünvanlar

Abstract

When the history of humanity is examined, it is seen that individuals in particular and societies in general have developed in many professions to meet their needs. These occupational fields are the lifestyles of societies, world views, basic needs, civilization levels, etc. provides important information to researchers in the fields. The old Turks also existed in many professions for centuries in order to meet their needs and transferred these professions to the next generations as a legacy. In our study, it has been tried to reveal which profession branches and titles related to these professions existed in the Chagatai Turkish period. In order to determine these professions, Chagatai Verse Dictionary, Ferağî's Chagatai Turkish Dictionary, Fazlullâh Khan Dictionary, Fethali Kaçar's Chagatai Turkish Dictionary, Nezrali's Chagatai Turkish Dictionary, Nevâyi's Words and Chagatai Witnesses, Senglâh's Thematic Dictionary, Zebân-ı Türkî were scanned and the profession names and titles in these dictionaries were listed. Then, professions and titles were examined in terms of structure, the root of the words and the suffixes they took were specified. While separating the root and suffixes, no source was given for the words that do not create doubt in the root and the suffixes they take, and the related works are given as sources for other words.

Key Words: Chagatai Turkish, Chagatai dictionaries, professions, titles.

Giriş

Bireyler; yeryüzüne geldikleri andan itibaren avcılık ve toplayıcılıkla yaşamlarını idame ettirmeye, -ilkel yöntemlerle de olsa- iletişim ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Yıllar, yüzyıllar geçtikçe insanlar iletişim, yeme içme, barınma, ulaşım, kültür vb. alanlarda gelişmeye, çağın getirdiği gereksinimlere ayak uydurmaya başlamışlardır. Büyük gruplar hâlinde bir arada yaşama, kentleşme misyonunun benimsenmeye başlanması, insan ihtiyaçlarının artması ile birlikte toplumlar; tarım, hayvancılık, balıkçılık, terzilik, okçuluk, yaycılık, silah ve teçhizat yapımı gibi meslek alanlarında önemli gelişmeler göstermişler, bu meslekler günlük yaşamın birer parçası hâline gelmişlerdir. Toplumların uygarlık seviyesi arttıkça mesleklerde de çeşitlenme söz konusu olmuştur. Özellikle sanayi devriminin yaşanması ve teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte farklı meslek alanlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Geçmişten günümüze insan nüfusunun arttığı, ihtiyaçların değiştiği, kültürel seviyenin geliştiği gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda günümüzde yüzlerce, binlerce mesleğin var olduğunu söylemek doğru bir çıkarım olacaktır.

Türkler, tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren birçok meslek dalını icra etmişlerdir. Eski Türkler; Hun Türklerinden başlayarak hayvancılık, ziraat, avcılık gibi meslek alanlarında gelişme göstermişler ve bu meslek dallarıyla geçimlerini sağlamışlardır (Şen, 2007, s. 1). Eski Uygurlar döneminde yerleşik yaşam biçiminin kabul edilmesi, Karahanlılardan itibaren dinî, edebî, kültürel yaşamın değişmeye başlaması, Moğol akınlarıyla birçok Türk boyunun farklı coğrafyalara göç etmesi, diğer milletlerle olan kültür alışverişi, değişen ihtiyaçlar -başta meslekler olmak üzere- Türklerin yaşamında önemli bir etkiye sahip olmuşlardır. Eski Türklerin yaşam biçimleri, sosyal ve kültürel hayatları hem sosyologların hem de Türk dili ve tarihi üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu doğrultuda Türk dili üzerine araştırmalar yapan bilim insanları Köktürk, Uygur, Karahanlı, Kıpçak, Harezmi, Çağatay Türkleri gibi birçok Türk boyundan kalan eserleri ve bu eserlerdeki söz varlığını incelemiş, meslekler üzerine araştırmalar yaparak dönemin kültürel yaşamına ışık tutmaya çalışmışlardır (Şen, 2007; Aydın, 2008; Güner, 2010; Bahadır, 2016; Temel, 2021; Karahan Kök, 2022; Karadavut, 2023 vd.).

Biz de çalışmamızda, Çağatay Türkçesinde yer alan meslek ve ünvanlarla ilgili yapılan çalışmaları bir adım ileriye taşımayı, Çağatayca sözlüklerde yer alan meslekler ve bu mesleklerle ilgili ünvanlara ait söz varlığını ortaya koymayı ve -meslekler ve ünvanlar özelinde- dönemin kültürel yaşamının anlaşılmasına katkı sunmayı amaçladık.

Çağatayca sözlükler, özellikle Nevâyî'nin ölümünden sonra onun yazdığı eserleri anlamak için yazılmışlar, Osmanlı İmparatorluğundan İran'a, Azerbaycan'dan Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyada vücuda getirilmişlerdir. (Rahimi, 2018, s. 72). Günümüzde, yayını yapılan Çağatayca Sözlüklerin sayısı artmıştır ve bu sözlüklerin

tamamının çalışmamıza dâhil edilmesi -bir makalenin sınırlarını aşacağı için- mümkün değildir. Çalışmamızın sınırlarının belirli olması için Osmanlı sahasında yazılmış bir, İran sahasında yazılmış dört ve Hindistan sahasında yazılmış üç, toplamda sekiz sözlük tespit edilmiş ve bu sözlükler çalışmanın temelini teşkil etmişlerdir.

İlk olarak Fikret Turan tarafından hazırlanan *Çağatayca Manzum Sözlük* (ÇMS), Farhad Rahimi'nin hazırladığı *Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü* (FÇTS), *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü* (FKÇTS) ve *Nezrali'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü* (NÇTS), Seyfullah Öztürk'ün doktora tezi olarak çalıştığı *Fazlullâh Han Lüğâti* (FHL), Mustafa S. Kaçalın'ın hazırladığı *Nevâyi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar* (NSÇT), Yılmaz Akdemir tarafından hazırlanan *Senglâh'ın Tematik Sözlüğü* (STS) ve Funda Kara'nın hazırlanmış olduğu *Zebân-ı Türki* (ZT) adlı sözlükler taranmış ve bu sözlüklerdeki meslekler ve mesleklerle ilgili ünvanlar belirlenmiştir. Ardından bu meslekler ve ünvanlar, ilgili başlıklar altında alfabetik sıraya göre verilmiş ve yapı bakımından incelenmiştir. Bu inceleme işlemi yapılırken etimolojik sözlüklerden, gramer kitaplarından, söz yapımı çalışmalarından, mesleklerle ilgili yapılmış çalışmalardan, sözcük veya eklerle ilgili yazılmış makalelerden faydalanılmıştır. Sözcüğün tahlilinde herhangi bir şüphe yoksa bu sözcükler için bir kaynak gösterilmemiş, diğer tahlillerde ilgili çalışmalara atıflar yapılmıştır. Bazı sözcüklerin tahlili konusunda birden fazla görüş bulunmaktadır. Bu durumda bizce daha makul olan veya genel kabul gören görüş sözcüğün tahlili olarak verilmiş, diğer görüşler dipnotlarda ifade edilmiştir. Kimi sözcüklerin tahlillerine ise taranılan çalışmalarda tesadüf edilememiştir. Böyle sözcüklerin tahlilleri tarafımızca yapılmış ve -gerekliliği görülen yerlerde- tahlille ilgili açıklamalar dipnotlarda verilmiştir. Çalışmamızda Moğolca kökenli birçok meslek ve ünvan yer almaktadır. Bu sözcüklerin Moğolca olup olmadıklarıyla ilgili herhangi bir şüphe bırakmamak adına Moğolca sözlükler, Moğolca ile ilgili hazırlanan kitaplar, yazılan makaleler kullanılmış ve Moğolca asıllı her sözcüğe bu eserlerden atıflar yapılmıştır.

Tespit ettiğimiz meslekler ve ünvanlar, taradığımız sözlüklerde aynı biçimde yer almamakta, bazı okuma ve/veya ses farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu durumda okuma ve/veya ses farklılıkları olan sözcüklerin hepsi madde başı olarak alınmış, sözcüklerin hangi sözlükte nasıl yazıldığı parantez içinde gösterilmiştir. Sözlükleri hazırlayan araştırmacıların okumalarına müdahale edilmemiş ve okumaları düzeltme işlemi yapılmamıştır. Örneğin, *karakçı* sözcüğünün üç farklı şekilde sözlüklerde yer aldığı görülmektedir. Bu durum, **karagçı/karagçı/karakçı** "eşkiye, yol kesen, yağmacı, harami, haydut" [< *karag/k* "yağma, talan, çapul" +cı/+çı]; [ZT, Kara, 2011, s. 345 (*karakçı*); ÇMS, Turan, 2019, s. 80 (*karakçı*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1500 (*karağçı*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 282 (*karakçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 398 (*karağçı*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 347 (*karakçı*)] biçiminde gösterilmiştir.

Meslek ve ünvan olarak listeye aldığımız bazı sözcüklerin meslek ve ünvan anlamının dışında farklı anlamlarının da olduğu görülmektedir. Böyle durumlarda sözcüğün meslek ve ünvan ifade eden anlamı listeye alınmış, diğer anlam ve/veya anlamları dipnotlarda gösterilmiştir. Örneğin, **altmış** sözcüğü hem sayı hem de ünvan ifade etmektedir. Ünvan ifade eden anlamı "**altmış** "öncü askerlerin ünvanı, ihtiyat bölüğü; bir askerî birlik" [ZT, Kara, 2011, s. 302; FHL, Öztürk, 2020, s. 219; STS, Akdemir, 2020, s. 331]" gibi listeye alınmış, diğer anlamı "Bu sözcüğün FHL'de ve STS'de "altmış (sayı)" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 219; STS, Akdemir, 2020, s. 330)" biçiminde dipnotta verilmiştir.

Kimi sözcüklerin birden fazla meslek ve ünvan anlamı ifade ettiğine rastlanılmıştır. Bu durumda ortak anlam çerçevesinde sözcükler madde başı olarak alınmış, sözcüklerin farklı anlamları dipnotlarda belirtilmiştir. Mesela **korçı/kurçi** (Moğ.+T.) "silahşor, silahtar, silahlı, süvari, cebeci" [< *kor/kur* < *hor* (Moğ.) "tirkeşin ok uçlarının yerleştirdiği bölüm" +*çı/+çi*, Doerfer, 1963, s. 429-432; Barutçu Özönder, 1996, s. 36; Lessing, 2017, s. 1138; Rahimi, 2019-2020, s. 97 +*çı/+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1527 (*korçı*); FHL, Öztürk, 2020, s. 256 (*korçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 419 (*kurçi*)] biçiminde bir anlam ifade etmektedir, ancak sözcüğün Fazlullâh Han Lügâtî'nde "gece bekçisi" manası da vardır. Diğer sözlüklerde olmayan bu anlam "Bu sözcüğün FHL'de "gece bekçisi" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 256)." şeklinde dipnotta gösterilmiştir.

1. Adaletle İlgili Meslek

yarğucu¹/yarğucu "divan başkanı, yargıç" [< *yar-* "hüküm vermek" -*ğu/+cı/+çı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1684 (*yarğucu*); STS, Akdemir, 2020, s. 487 (*yarğucu*)]

2. Askerlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

alıp/alp "kahraman, yiğit, bahadır" [ÇMS, Turan, 2019, s. 74 (*alp*); ZT, Kara, 2011, s. 302 (*alp*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1364 (*alıp/alp*); FHL, Öztürk, 2020, s. 219 (*alp*); STS, Akdemir, 2020, s. 331 (*alp*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 277 (*alp*)]

altmış² "öncü askerlerin ünvanı, ihtiyat bölüğü; bir askerî birlik" [ZT, Kara, 2011, s. 302; FHL, Öztürk, 2020, s. 219; STS, Akdemir, 2020, s. 331]

athğ/athık/atlu "atlı, süvari, binici" [< *at* "at (hayvan)" +*lğ/+lık/+lu*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 903 (*athğ/atlık*); ZT, Kara, 2011, s. 307 (*athık*); ÇMS, Turan, 2019, s. 74 (*atlu/atlık*); STS, Akdemir, 2020, s. 336 (*athğ*)]

¹ Bu sözcüğün STS'de "yaran, yırtıcı" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 487).

² Bu sözcüğün FHL'de ve STS'de "altmış (sayı)" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 219; STS, Akdemir, 2020, s. 330).

baranğar/baranğar/buranğar/burunğar (Moğ.) "ordunun sağ kanadı, tarafı" [< *baragun/bara'un gar* (Moğ.) "sağ el, sağ kol; ordunun sağ cenahı" Doerfer, 1963, s. 206-208; Schönig, 2000, s. 67; Gül, 2014, s. 45-46; Ölmez, 2015, s. 185-186; Lessing, 2017, s. 125]; [ZT, Kara, 2011, s. 317 (*buranğar*); ÇMS, Turan, 2019, s. 75 (*buranğar*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1385 (*baranğar*); FHL, Öztürk, 2020, s. 224/229 (*baranğar/buranğar/burunğar*); STS, Akdemir, 2020, s. 340 (*baranğar*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 278 (*baranğar*)]

batur (Moğ.) "yiğit, bahadır" [< *bagatur* (Moğ.) "bahadır, kahraman, yiğit, cesur, şövalye" Clauson, 1972, s. 313; Lessing, 2017, s. 106; Turan, 2019, s. 214]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 75]

başlığ "kumandan, lider, serdar" [< *baş* "baş" +*lığ*], [ZT, Kara, 2011, s. 311; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1389; STS, Akdemir, 2020, s. 342]

boğçı³ "pusucu, pusu kuran askerî birlik" [< *boğ*- "pusu kurmak" -*çı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 227]

bögreçi/bögrekçi "ordunun sağ ve sol kanadındaki askerler" [< *bögrek* "vücudun böbrek tarafı" +*çi*, Turan, 2019, s. 214]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1402 (*bögrekçi*); STS, Akdemir, 2020, s. 349 (*bögreçi*)]

buğturma "düşmanın arkasından pusu kuran askerler" [< *buğ*- "pusu kurmak" -*turma*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1404; STS, Akdemir, 2020, s. 350]

burunduk/burunduruk⁴ "ordu kumandanı, önder, kumandan" [< *burun* "burun, önce" +*duk*/*duruk* Doerfer, 1965, s. 290; Clauson, 1972, s. 368; Taş, 2009, s. 34; Eren, 2009, s. 64; Gülensoy, 2007, s. 187; Argunşah, 2013, s. 103; Güner, 2013, s. 116-117; Stachowski, 2019, s. 96]; [FKÇTS, Rahimi, 2019:1406 (*burunduruk*); FÇTS, Rahimi, 279 (*burunduk*)]

cağ⁵ (Far.) "dövüşçü, savaşçı" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1411; STS, Akdemir, 2020, s. 353]

³ Seyfullah Öztürk, *Fazlullah Hân Lügati* ile ilgili doktora çalışmasının inceleme kısmında bu sözcüğü *boğ+çı* biçiminde açıklamış, +*çı* ekinin isimden isim yapma eki olduğunu göstermiş ve sözcüğün köküne bir anlam vermemiştir (Öztürk, 2020, s. 46). Çağatayca sözlüklerde *buğturma* (< *buğ-tur-ma*) "düşmanın arkasından pusu kuran askerler" sözcüğünden ve Çağatay Türkçesinde müstakil olarak *buğ*- "pusu kurmak" fiilinin varlığından hareketle (Ünlü, 2013, s. 170) bu sözcüğün tahlininin *boğ*- "pusu kurmak" -*çı* (fiilden isim yapma eki) biçiminde olduğu düşünülmektedir.

⁴ *Burunduk* sözcüğünün FÇTS'de "devenin boynuna geçirilen tahta dizgin" (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 279), *burunduruk* sözcüğünün ise FKÇTS'de "burunduruk, yavaşa, devenin burnuna geçirilen dizgin" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1406) anlamı temel anlam olarak yer almakta ve âlet ismi durumundadır. Meslek ifade eden anlamı ikincil anlam olarak verilmektedir.

⁵ Bu sözcüğün FKÇTS'de ve STS'de "balık ağı" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1411, STS, Akdemir, 2020, s. 353).

caranğar/cavanğar/cövenğar/cöve'ün kol/çoranğar/çuranğar/çöen ğar (Moğ.) "sol taraf, ordunun sol tarafı, sol taraftaki askerî birlikler" [*< cegün gar/jegün gar/javanğar* (Moğ.) "sol el, sol kanar (askerî)" Doerfer, 1963, s. 297-299; Tuna, 1972, s. 218-219; Schönig, 2000, s. 113; Gül, 2014, s. 46-47; Lessing, 2017, s. 1228]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 926 (çöen ğar); ZT, Kara, 2011, s. 325 (çoranğar); ÇMS, Turan, 2019, s. 76 (çuranğar); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1412 (cavanğar); FHL, Öztürk, 2020, s. 230 (cavanğar); STS, Akdemir, 2020, s. 356 (cövenğar/cöve'ün kol); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 279 (cavanğar/caranğar)]

cıyn⁶ "asker, ordu" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1414; STS, Akdemir, 2020, s. 355]

çağdavul/çandavul/çındavul (Moğ.) "orduda art sürücü, artçı er, artçı birlik, dümdar" [*< çağda-ğul* (Moğ.) "bekçi, gözcü; casus" Doerfer, 1963, s. 306; Tuna, 1972, s. 220, Barutçu Özönder, 1996, s. 41; Schönig, 2000, s. 78, Ölmez, 2007, s. 234, Kaçalın, 2011, s. 920, Gül, 2014, s. 56-57; Lessing, 2017, s. 218]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 920/924 (çağdavul/çındavul); ZT, Kara, 2011, s. 320 (çandavul); ÇMS, Turan, 2019, s. 77 (çındavul); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1417-1419/1426 (çağdavul/çandavul/çındavul); STS, Akdemir, 2020, s. 357 (çağdavul/çandavul); FHL, Öztürk, 2020, s. 231 (çandavul)]

çerig/çerik/çirik/çeri "asker" [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 922 (çerik); ZT, Kara, 2011, s. 322 (çerig); ÇMS, Turan, 2019, s. 76 (çerik); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1423 (çerik); FHL, Öztürk, 2020, s. 233 (çirik); STS, Akdemir, 2020, s. 363 (çeri-çerik)]

çerikçi "asker, savaşçı, ordu sahibi, ordu" [*< çerik "asker" +çi*], [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1423; STS, Akdemir, 2020, s. 363]

çerik başlık "komutan, kumandan" [*< çerik "asker" baş "baş" +lık*], [ÇMS, Turan, 2019, s. 76]

ğol/ğöl/kol⁷ (Moğ.) "savaş sırasında merkezde duran askerler" [*< ğoul* (Moğ.) "...şaft, kirmen; gövde; göbek; öz; merkez; kalp, asıl nokta..." [Dorerfer, 1967, s. 556; Gül, 2014, s. 47-50; Lessing, 2017, s. 457; Turan, 2019, s. 215]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 942 (ğöl); ZT, Kara, 2011, s. 334 (ğol); ÇMS, Turan, 2019, s. 78 (ğol); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1524 (kol); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 348 (kol)]

herevül/hirevül/hirül/ıravul/irevül/erevül (Moğ.) "öncü birlik, öncü asker birliği, ileri kol, ön satafaki askerî birlikler" [*< iregül/hiregül/hire'ül* (Moğ.) "kışkırtan, çekici, ayartıcı; kuşları yakalamak için kullanılan yem veya başka bir şey; birbirlerini ayartmak için kuşların ötüşü" Doerfer, 1963, s. 532-535; Barutçu Özönder, 1996, s. 42; Schönig, 2000, s. 101; Gül, 2014, s. 42-44; Lessing, 2017, s. 519]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 944 (hirevül); ZT, Kara, 2011, s. 335/340 (irevül/hirevül); ÇMS, Turan, 2019, s. 79 (ıravul);

⁶ Taradığımız eserlerde sözcüğün kökenine dair herhangi bir kayıt bulunamamıştır.

⁷ Bu sözcüğün NÇTS'de "kol; çöle kadar uzanan dağ eteğindeki tepeler" anlamları da bulunmaktadır (NÇTS, Rahimi, 2022, s. 348).

FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1446/1475 (*erevül/hirevül/hirül*); FHL, Öztürk, 2020, s. 239/243 (*irevül/hirevül*); STS, Akdemir, 2020, s. 376/385 (*erevül/herevül*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 347 (*hirül/hirevül*)

iletmiş "müfreze, birlik" [*ilet-* "iletmek" *-miş*, Kara, 2011, s. 90]; [ZT, Kara, 2011, s. 339]

iligeri "ihtiyat askeri, müfreze, ılgar" [*il+igeri*⁸ Kara, 2011, s. 74]; [ZT, Kara, 2011, s. 339]

ğara çerik "başbozuk ordu, sıradan kişilerden oluşan ordu" [*ğara* "halk, avam" + *çerik* "asker"]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1499]

ğavğun⁹ "kovucu, yani ılgar eden asker, takipçi, iz süren" [*ğav-* < *ğov-* "kovalamak, kovmak, takip etmek" *-ğun*, Teres, 2009, s. 271; Eckmann, 2012, s. 52; Argunşah, 2013, s. 108]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 955; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1506; STS, Akdemir, 2020, s. 402]

ğavğınç/ğavğunc/ğavğunç¹⁰ "kovucu, yani ılgar eden asker, ılgar eden ordu, takipçi, kovalayıcı, akıncı, yağmacı" [*ğav-* < *ğov-* "kovalamak, kovmak, takip etmek" *-ğın/-ğun* /+çı/+çı]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 955 (*ğavğunç*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1506 (*ğavğınç/ğavğunç*); STS, Akdemir, 2020, s. 402 (*ğavğunc*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 348 (*ğavğunç*)]

ğorç/ğurç (Moğ.+T.) "silahşor, silahtar, silahlı, süvari, cebeci" [*ğor/ğur* < *ğor* (Moğ.) "tirkeşin ok uçlarının yerleştirildiği bölüm" +çı/+çı, Doerfer, 1963, s. 429-432; Barutçu Özönder, 1996, s. 36; Lessing, 2017, s. 1138; Rahimi, 2019-2020, s. 97 +çı/+çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1527 (*ğorç*); FHL, Öztürk, 2020, s. 256 (*ğorç*); STS, Akdemir, 2020, s. 419 (*ğurç*)]

ğönğüllük "yiğit, kahraman, bahadır" [*ğönğül* "gönül" +*lük*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 83]

ğevend¹² (Far.) "asker sınıfından olan kimse" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1543]

⁸ Funda Kara, *Zebân-ıTürkî* adlı çalışmasının isimden isim yapım ekleri bahsinde bu sözcüğü "*il+igeri* yön eki kalıcı kavram işareti meydana getirmiştir." biçiminde açıklamıştır (Kara, 2011, s. 74).

⁹ Bu sözcüğün NSÇT'de "gammaz", FKÇTS'de "takip etme, iz sürme, kovalama" anlamı da bulunmaktadır (NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 955; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1506).

¹⁰ Bu sözcüğün NSÇT'de "gammaz" anlamı da bulunmaktadır (NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 955).

¹¹ Bu sözcüğün FHL'de "gece bekçisi" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 256).

¹² Bu sözcüğün "serseri, başboş, boş gezen, yaramaz; kabadayı, korkusuz, rint, gözü pek; nazlı; oğlan; puşt; fahişe; hizmetçi, yamak, çırak" anlamları da ilgili sözlükte yer almaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1543).

marğlay/manğlay¹³ (Moğ.) "öncü askeri birlik, öncü kolu" [< *marğlay* (Moğ.) "alın; yüz, beniz; ön taraf, öncü kolu; şef; başkan; ilk; ileri; en başta gelen; en üstün; yüce, ulu" Doerfer, 1963, s. 502-503; Schönig, 2000, s. 134; Lessing, 2017, s. 646]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1544-1545 (*manğalay/manğlay*); STS, Akdemir, 2020, s. 424 (*marğlay/manğlay*)]

mergen (Moğ.) "nişancı, tüfekçi, silahçı" [< *mergen* (Moğ.) "iyi nişancı; bilge; bilgili; akıllı" Doerfer, 1963, s. 496; Schönig, 2000, s. 135; Uzun, 2011, s. 1905; Lessing, 2017, s. 657]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1546; STS, Akdemir, 2020, s. 426]

mergençi (Moğ.+T.) "nişancı, tüfekçi" [< *mergen* "iyi nişancı" +ç*i*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1546]

miñgbaş "bin baş" [< *miñg* "bin" *baş* "baş" +ı]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 263]

noyan/noyın/noyun¹⁴ (Moğ.) "komutan, başkomutan" [< *noyan* (Moğ.) "sahip, efendi, bey, prens, başkan, reis, hükümdar" Doerfer, 1963, s. 526, Tuna, 1976, s. 301; Schönig, 2000, s. 140-141; Gülensoy, 2011, s. 18; Lessing, 2017, s. 718]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 85 (*noyan/noyun*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1556 (*noyan/noyın*); STS, Akdemir, 2020, s. 430 (*noyan/noyın*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 284 (*noyan*)]

subay¹⁵ (Moğ.) "yalnız süvari, tek başına olan atlı" [< *subay* (Moğ.) "yıl boyunca bir tay doğurmuş dişi hayvan" Doerfer, 1967, s. 236-237; Schönig, 2000:171; Lessing, 2017:878]; [FKÇTS, Rahimi, 2019:1600; STS, Akdemir, 2020:451]

oķçı "oķcu, oķ kullanan" [< *oķ* "oķ" +ç*i*] [FHL, Öztürk, 2020, s. 265]

sürevül/sürgevül (Moğ.) "padişah sefere çıkınca seferdekilerden şehirde kimseyi koymayıp çıkararak ve askerin izini sürüp kimse kalmışsa askere yetiştiren malum kimse; orduda art sürücü, dümdar" [< *sürge-gül/*sazāvul (Moğ.) "balık toplayıcı, mübaşir" Doerfer, 1967, s. 252 (< *sazāvul*); Kaçalın, 2011, s. 1001 (< *sürge-gül*); [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1001 (*sürevül*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1605 (*sürgevül*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 286 (*sürgevül*)]

¹³ Bu sözcüğün "alın" anlamı da vardır (STS, Akdemir, 2020, s. 425). *marğlay/manğlay/manğla* sözcüğü NSÇT, ZT, NÇTS, FÇTS, FHL ve FKÇTS'de yalnızca "alın" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 74; ZT, Kara, 2011, s. 367; FÇTS, Rahimi, 2021, s. 284; FHL, Öztürk, 2020, s. 262; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1545; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 350). FKÇTS'de sözcüğün "alın" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019; s. 1544).

¹⁴ Bu sözcüğün ÇMS'de "sadrızam, vezir" (ÇMS, Turan, 2019, s. 85), FÇTS'de "Emir Temür Küreken'in babalarının lakabı, Çingizlilerin başkomutanı olan bunlara Noyaniyân adı verilir." (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 284), FKÇTS'de "şehzade" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1556) anlamları da bulunmaktadır.

¹⁵ Sözcüğün kökeni ile ilgili Hasan Eren *sü +bay* açıklamasını yapmaktadır (Eren, 1999, s. 375). Tuncer Gülensoy *sü +beyi* biçiminde açıklamıştır (Gülensoy, 2007, s. 811). Sevan Nişanyan Çağatayca olan sözcüğün Moğolcada da olduğunu ifade etmiştir (Nişanyan, 2018, s. 788).

tekâver¹⁶ (Far.) "koşan, savaşçı" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1627]

toğçı "sancaktar, bayraktar" [< *toğ* "sancak, bayrak" + *çtı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 283]

toğsabay¹⁷ "alay beyi; sultanların karşısında hizmet etmek için elinde sopayla ayakta duran kişi" [FHL, Öztürk, 2020, s. 283; STS, Akdemir, 2020, s. 467]

top "askerî birlik, bölük, takım, alay" [ZT, Kara, 2011, s. 401]

tuğluk "alemdar, komutan" [< *tuğ* "sancak, bayrak" + *luk*]; [FHL, Öztürk, 220, s. 285]

tolğama¹⁸ "ganimeti alan askeri birlik; pusu kuran birlik" [< *tolğa*- "dolamak, çevirmek, sarmak" -*ma*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 284; STS, Akdemir, 2020, s. 468]

tuşkavul (Moğ.) "akıncı birlikleri, yağmacı birlikler; öncü akıncı birlikleri" [< *tuska-vul* (Moğ.) Doerfer, 1963, s. 268-269]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 92]

uluş "kuvvet komutanı" [*uluş* < *ula*- "ulaşmak, -ş, Taş, 2009, s. 164]; [ZT, Kara, 2011, s. 409]

uruşçı "savaşçı" [< *ur*- "vurmak, savaşmak" -*uş+çtı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 92]

yasakı (Moğ.+T.) "asker" [< *yasa*- < *casa*- (Moğ.) "yasamak, sıraya koymak, düzenlemek, düzeltmeler, yapmak" Clauson, 1972, s. 974, Doerfer, 1975, s. 92; Kaçalın, 2011, s. 1039; Lessing, 2017:, s. 1223, -*kı* (*yasa-kı*) Teres, 2009, s. 264]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1686; STS, Akdemir, 2020, s. 488]

yasaklıg¹⁹ (Moğ.+T.) "ordu sınıfından olan kimse, ordu mensubu, asker" [< *yasa*- < *casa*- (Moğ.) "yasamak, sıraya koymak, düzenlemek, düzeltmeler, yapmak" -*k+lıg*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1686; STS, Akdemir, 2020, s. 488]

yav-basar "akıncı, düşmana baskın yapan birlikler" [< *yav* "düşman" + *bas*- "basmak" -*ar*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 293]

¹⁶ Bu sözcüğün "at" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1627).

¹⁷ Taranılan etimolojik sözlük, söz yapımı ve gramer/makale çalışmalarında sözcükle ilgili tek açıklamayı Räsänen'in yaptığı görülmüştür. Räsänen, *çag. toxsa* maddesinde *toxsa* "durmak, ayrılmak" *çag. toksabaj* "Buhara'da bir rütbe", *tuksabaj* "saha albayı", *tuksaba* "yüce" biçiminde açıklamış ve *tokta*, *toktaul* sözcüklerine gönderme yapmış, sözcükteki "*bay*" kısmıyla ilgili bir açıklama yapmamıştır (Räsänen, 1969, s. 499).

¹⁸ Bu sözcük FKÇTS'de "pusu kurup düşmanı çevirme" anlamında olduğu için listeye alınmamıştır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1654).

¹⁹ Bu sözcüğün FKÇTS'de "kurallı, yasa sahibi, siyaset sahibi" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1686); STS'de "tertipli, siyaset sahibi" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 488).

yezek²⁰ "ordu öncüsü, askerlerin önünde giden süvari, askerinin öncü bölümü, keşif kolu" [*< yeze-* "devriye gezmek, keşfe çıkmak" *-k*, Clauson, 1972, s. 986; Doerfer, 1975, s. 163-165; Taş, 2009, s. 145; Teres, 2009, s. 223-224]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1697]

yortavul²¹/**yurtavul** (T.+Moğ.) "çapulcu alayı, öncü askerî birlik, önde giden atlı askerî birlik" [*< yort-* "akın etmek" *-avul*, Bodrogligeti, 2001, s. 69; Teres, 2009, s. 331; Eckmann, 2012, s. 55; Argunşah, 2013, s. 110]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 96 (*yortavul*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1710 (*yortavul*); STS, Akdemir, 2020, s. 494 (*yortavul*); FHL, Öztürk, 2020, s. 296 (*yurtavul*)]

3. Askerî Teçhizatçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

başakçı²² "ok ve mızrak yapıcısı, ok ucu üreticisi, okçu" [*< baş* "baş" *+ak+çtı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 75, FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388; STS, Akdemir, 2020, s. 341]

kıncı "kılıfçı" [*< kın* "kılıç ve bıçak gibi aletlerin kılıfı" *+cı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 408]

okçı "ok yapan" [*< ok* "ok" *+çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1558]

yaraççı "silahçı" [*< yara-* "hazırlamak, hazır olmak" *-k+çtı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 292]

yayçı²³ "yay yapan usta, yaycı; yay kullanan" [*< yay* "yay" *+çtı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 94; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1693]

4. Aşçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

bāvarçı (Far.+T.) "aşçı" [*< bāver* (Far.) "yemek, yiyecek" *+çtı*, Teres, 2009, s. 125]; [FHL, Öztürk, 2020:225]

²⁰ Bu sözcüğün "bekçi, gözcü, koruyucu, muhafız" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1697).

²¹ Bu sözcük FÇTS'de "yol kesen" anlamında olduğu için listeye alınmamıştır (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 290).

²² *Başakçı* sözcüğünün kökü olan *başak* sözcüğü *başak* I "ok", *başak* II "başak" olmak üzere iki ayrı madde olarak ele almak daha doğru olacaktır. FKÇTS'de ve STS'de bu sözcük tek madde olarak düşünülmüş ve *başakçı* sözcüğüne "okçu, ok ucu yapan kimse; başakçı, başak toplayan" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388), "ok ucu üreticisi; başak toplayan" (STS, Akdemir, 2020, s. 341) anlamları verilmiştir. Biz bu sözcüğü, ÇMS'deki gibi, iki ayrı madde başı olarak düşündük ve bu şekilde ilgili meslek altında verdik.

²³ Bu sözcüğün FKÇTS'de ve STS'de "büyücü, Çar-cu ile Buhara arasında ve Amuye yakınlarında bulunan bir kent" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1693; STS, Akdemir, 2020, s. 490).

bavarçı/bavurçı²⁴ (Moğ.) "aşçı" [< *bağurçı(n)* (Moğ.) "aşçı" Lessing, 2017, s. 111, Rahimi, 2019-2020, s. 33]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1390 (*bavarçı/bavurçı*), STS, Akdemir, 2020, s. 342 (*bavurçı*)]

bekevül/pekevül²⁵ (Moğ.) "aşçıbaşı, sofracıbaşı, çeşnicibaşı, çeşnicisi" [< *böke-gül* (Moğ.) Doerfer, 1975, s. 434; Kaçalın, 2011, s. 909; Ölmez, 2015, s. 193-197]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 909 (*bekevül*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1573 (*bekevül/pekevül*); STS, Akdemir, 2020, s. 343 (*bekevül*)]

5. At Bakımı, Atçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

adunçı (Moğ.) "at çobanı, yilkıcı, yilkı bekçisi" [< *aduguçı(n)* (Moğ.) "at sürüsü, yilkı, at" Lessing, 2017, s. 39; Rahimi, 2019-2020, s. 3]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1358; STS, Akdemir, 2020, s. 326]

ahtacı/ahtıcı/ahtaçı²⁶ (Moğ.) "yedekçi, ahır beyi, imrahor, ahır kahyası, seyis" [< *ahtaçı(n)* < *agtaçı(n)* (Moğ.) "at bakıcısı, at uzmanı, seyis, atçı" Doerfer, 1975, s. 371; Kaçalın, 2011, s. 895; Ölmez, 2015, s. 184; Lessing, 2017, s. 45]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1360 (*ahtacı/ahtıcı*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 343 (*ahtaçı*); NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 895 (*ahtaçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 328 (*ahtacı*)]

barandaççı "eyer örtücüsü" [< *barandaç* "eyer örtüsü" +çı]; [STS, Akdemir, 2020, s. 340]

égerçi/igerçi "eyerci" [< *éger/iger* "eyer" +çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1483 (*igerçi*); STS, Akdemir, 2020, s. 373 (*égerçi*)]

ılğavçı (Moğ.+T.) "hızlı at koşturan, ılğar eden" [< *ılğa-* (Moğ.) "ayırarak, seçmek, fark etmek; sınıflandırmak, incelemek, analiz etmek; seçmek, sezme, anlamak, en iyisini seçmek" -v+çı, Doerfer, 1963, s. 193-195; Tuna, 1976, s. 295; Schönig, 2000, s. 102-103; Gül, 2014, s. 89-92; Lessing, 2017, s. 510;]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1477; STS, Akdemir, 2020, s. 386]

ılkıçı "at çobanı" [< *ılkı* "at sürüsü, yilkı sürüsü" +çı]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 79]

²⁴ Sözcüğü *bavur* < *ba'ur* (Moğ.) "ciğer" +çı biçiminde tahlil eden araştırmacılar da vardır (Doerfer, 1975, s. 376; Teres, 2009, s. 125; Ölmez, 2020, s. 302).

²⁵ Sözcük FÇTS'de de yer almaktadır, fakat "eşik ağası, hacip, sarayın başkanı, sarayın protokol dairesi başkanı" (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 278) anlamında olduğu için bu maddeye dâhil edilmemiştir.

²⁶ Räsänen *ahta* sözcüğünün Moğolcadan geçtiğini ifade etmiştir (Räsänen, 1969, S. 9). Ersin Teres, Kowalevski ve Räsänen'den hareketle sözcüğü Moğolca *ahta/ahta+çı* biçiminde açıklamıştır (Teres, 2009, s. 109). Mustafa Argunşah ve Filiz Meltem Erdem Uçar da *ahta+çı* biçiminde açıklamıştır (Erdem Uçar, 2011, s. 68; Argunşah, 2013, s. 102).

kaşka ahtacı (T.+Moğ.) "Moğol hanlarının devletinde alında beyaz leke olan atların ahırlarından sorumlu usta bakıcı" [*kaşka* "alını beyaz olan at" + *ahtacı* "ahır beyi"]; [STS, Akdemir, 2020, s. 401]

kötөлçi (Moğ.) "at bakıcısı" [*kötölçi/kötülçi* (Moğ.) "rehber, kılavuz, yol gösteren" Doerfer, 1975, s. 395 (< *kötölçi*); Lessing, 2017, s. 610 (< *kötülçi*); [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1533]

mih-ter (Far.) "at bakıcısı, başkan" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1547]

serrāc²⁷ (Ar.) "eyerci, saraç" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1588]

seyis²⁸ (Ar.) "at bakıcısı, seyis" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1588]

6. Avcılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

avcaq "avcı" [*av* "av" + *caq*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 903]

avçı "avcı" [*av* "av" + *çı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 336]

kuş beği "avcı başı, avcılarının reisi" [*kuş* "kuş" + *bég* "bey" + *i*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1539; STS, Akdemir, 2020, s. 420]

7. Ayakkabıcılıkla İlgili Meslek

ötükçi "çizmecii" [*ötük* "çizme" + *çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 87]

8. Casuslukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

ğara ğulağ²⁹ "Batı Türkçesinde bir yerin ileri gelenleri ve beyleri tarafından padişahın evine sızdırılıp çıkacak emir ve haberleri öğrenmek ve istihbarat toplamakla görevlendirilen teşkilat" [*ğara* "siyah; halk" + *ğulağ*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 397]

tebiqçi (Moğ.) "casus" [*tangnagulçi(n)* (Moğ.) "casus, gözcü" Lessing, 2017, s. 926; Rahimi, 2019-2020, s. 48]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1626]

tilçi "casus, haberci" [*til* "dil, lisan" + *çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 91; FHL, Öztürk, 2020, s. 282]

9. Cellatlıkla İlgili Meslek

çaqırcı "Batı Türkçesinde cellat" [*çaqır* "avcı kuş, doğan" + *cı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 358]

²⁷ Bu sözcüğün "tasavvufun büyük şeyhlerinden Ebu Nasr-ı Serracın lakabı" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1588).

²⁸ Bu sözcüğün "sürünün önünde giden keçi, emreden, buyuran" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1588).

²⁹ Bu sözcüğün "yurtcu bir hayvan, bir toplulukta duyduğu haberi bir başka yere taşıyan kişi" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 397).

10. Çocuk Bakımıyla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

anage/anake/enege/eneke/énege/éneke³⁰ "sütanne, analık, eğitici kadın, mürebbiye" [*< ana+ke*, Barutçu Özönder, 1996, s. 54-55; Li, 1999, s. 119]; [Kaçalın, 2011, s. 935 (*énege*); ZT, Kara, 2011, s. 302/331 (*anage/anake/eneke*); ÇMS, Turan, 2019, s. 73 (*anake*); STS, Akdemir, 2020, s. 375 (*enege*); FHL, Öztürk, 2020, s. 219 (*anage*), NÇTS, Rahimi, 2022, s. 346 (*éneke*)]

atabeg/atabég/atabek/atabék "lala, şehzadenin eğitmeni, eğitici" [*< ata + bek/bék/beg/bég*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 902 (*atabék*); STS, Akdemir, 2020, s. 335 (*atabég/atabeg*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 278 (*atabek*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 343 (*atabek*)]

atage/atake/etke/eteke³¹ "lala, eğitici" [*< ata+ke*, Barutçu Özönder, 1996, s. 53]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 903 (*atage*); ÇMS, Turan, 2019, s. 74 (*atake*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1449 (*etke/atake*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 278 (*atake*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 346 (*eteke*)]

11. Demircilikle İlgili Meslek

témürçi "demirci" [*< témür "demir" +çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 90)]

12. Dericilikle İlgili Meslek

könçi "gön işi yapan" [*< kön "deri" +çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 83]

13. Dilencilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

oruncı/orunçı/urunçı "fakir, dilenci" [*< orun/urun "taht" +cı/+çi*, Şen, 2007, s. 297]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1662 (*urunçı/orunçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 432 (*oruncı*)]

suragu "soran, dilenci" [*< sur- "sormak" -a-ğu*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 276]

tilemçi "dilenci, fakir, muhtaç" [*< til "dil" +e-m+çi*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 282]

tilençi "dilenci" [*< til "dil" +e-n-çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 91; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1636; STS, Akdemir, 2020, s. 465]

14. Dinî Görevlerle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

mü'ezzin (Ar.) "ezan okuyan" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1551]

³⁰ Doerfer, *eneke* maddesi için bir açıklama vermemiş, *eteke* maddesine gönderme yapmıştır (Doerfer, 1965, s. 130). Mustafa Kaçalın bu sözcüğü *< ana+ke < anya < (Moğ.) eke* biçiminde açıklamıştır (Kaçalın, 2011, s. 935).

³¹ Bu sözcük FHL'de *atage* "babalık, üvey baba" (FHL, Öztürk, 2020, s. 221), ZT'de *atage/atake* "süt annenin kocası" (ZT, Kara, 2011, s. 306) anlamlarında olduğu için bu maddeye dâhil edilmemiştir. Doerfer sözcüğü *ata+eke* (?) biçiminde açıklamıştır (Doerfer, 1965, s. 9). Mustafa Kaçalın *< ata+ke < atya < eke* (Moğ.) biçiminde açıklamıştır (Kaçalın, 2011, s. 9003).

ölüg yuğunçı "gassal, ölü yıkayıcı" [< öl- "ölmek" -üg yu- "yıkamak" -ğun+çı]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 86]

15. Dokumacılık, Süslemecilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

bézekçi "süsleyici, bezekçi" [< *bediz* "resim" +e-k+çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1394; STS, Akdemir, 2020, s. 345]

bözçi³² (Ar.+T.) "dokumacı, pamuklu bez dokuyan" [< *böz* < *bez* (Ar.) "bez" +çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1403; FHL, Öztürk, 2020, s. 228; STS, Akdemir, 2020, s. 349]

çapçı "hallaç, pamuk atan, atımcı" [< *çap*- "vurmak, elle vurmak" -çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1420; STS, Akdemir, 2020, s. 359]

yöremçi "hasırcı, hasır dokuyan" [< *yör*- "dokumak, sarmak" -e-m+çı] [FHL, Öztürk, 2020, s. 296]

16. Eğitimle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

atalıg³³ "eğitici, hatırlı kişi" [< *ata* "ata" +lıg]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 221]

biliglig/biliklik "bilgin, âlim, bilgili kişi" [< *bil*- "bilmek" -ig/-ik/+lig/+lik]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 75 (*biliklik*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1396 (*biliglig*); STS, Akdemir, 2020, s. 346 (*biliklik*)]

bilgüçi "bilici" [< *bil*- "bilmek" -güçi]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 911; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1395]

çeçen/çeçen/çiçen³⁴ (Moğ.) "âlim, bilgin, bilge, akıllı, bilgili ve hazır cevap" [< *seçen*=*çeçen* (Moğ.) "akıllı, zeki, ağırbaşlı; tedbirli, uyanık" Doerfer, 1963, s. 332; Kaçalın, 2011, s. 922; Lessing, 2017, s. 820; Rahimi, 2019-2020, s. 68]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 922 (*çeçen*); ZT, Kara, 2011, s. 322 (*çeçen*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1427 (*çiçen*); ÇMS, Turan, 2019, s. 76 (*çeçen*); STS, Akdemir, 2020, s. 361 (*çeçen*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 345 (*çeçen*)]

tayşı/taşşı (Çin.) "becerikli, bilgin; uzman, usta; hoca" [< *taysi/taşş* "büyük usta, saray hocası, en üst sosyal sınıflardaki insanların ünvanı" (Moğ.) < *t'ai-shih* (Çin.) Lessing, 2017, s. 917; Rahimi, 2019-2020, s. 47]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1626 (*tayşı/taşşı*); STS, Akdemir, 2020, s. 460/477 (*tayşı/taşşı*)]

17. Eğlenceyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

³² Bu sözcüğün FKÇTS'de "bez satan" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1403).

³³ STS'de sözcüğün "babalık" anlamı bulunduğu için bu maddeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020:335). FHL'de sözcüğün "atalık" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 221).

³⁴ Sözcük için NSÇT'de "akıllı geçinen" (NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 922), ÇMS'de "bilgili; zeki ve nüktedan" (ÇMS, Turan, 2019, s. 76), NÇTS'de "kendisini akıllı sanan" (NÇTS, Rahimi, 2022, s. 345) anlamları verilmiştir.

ķavurcađı/ķavurcaķı "kuklacı" [*< ķavur "resim, bebek" +ķađ/+cak/+cı/+ķı*]; [FKĀTS, Rahimi, 2019, s. 1507 (*ķavurcaķı*); STS, Akdemir, 2020, s. 402 (*ķavurcađı*)]

ķaşmar (*< cachemire Fr.*) "Batı Tũrkçesinde soytarı" [STS, Akdemir, 2020, s. 401]

oyunĀı "oyuncu" [*< oyun "oyun" +ķı*]; [ĀMS, Turan, 2019, s. 86; FKĀTS, Rahimi, 2019, s. 1564]

18. Esnaflıkla İlgili Meslekler ve Őnvanlar

aşlıķı/aşlığı "tahıl satıcısı, tahıl sorumlusu" [*< aş "yemek" +lığ/+lık/+ķı*] [ĀMS, Turan, 2019, s. 74 (*aşlıķı*), STS, Akdemir, 2020, s. 335 (*aşlığı*)]

buzacı "bozacı" [*< boza "darıdan yapılan bir iķecek" +cı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 353]

cırpıcı "Batı Tũrkçesinde cırpıcı" [temizleyici, bez ağartıcı] [*< cırp- "cırpamak" -ıcı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 355]

ķerĀı³⁵ "Batı Tũrkçesinde seyyar satıcı, ķerĀı" [*< ķert "ķert aleti" +ķı*, Doerfer, 1967, s. 61; Clauson, 1972, s. 462; Eren, 1999, s. 86, Stachowski, 2019, s. 111]; [STS, Akdemir, 2020, s. 363]

ķıkırıkı "ķıkırığı yapan ya da ķeviren ķişı" [*< ķıkırık "ipeği veya pamuğu dōner ķıkırık iķinde eğiren ķark" +ķı*]; [STS, Akdemir, 2020:364]

ēgrimĀı "değirmenci" [*< ēgrim "değirmen taşı" +ķı*]; [FKĀTS, Rahimi, 2019:1442]

ētmegĀı/ētmekĀı/ōtmekĀı "ekmek yapan ķişı, ekmekĀı" [*< ētmeg/ētmek/ōtmek "ekmek" +ķı*]; [FKĀTS, Rahimi, 2019, s. 1449/1571 (*ētmegĀı/ētmekĀı/ōtmekĀı*); STS, Akdemir, 2020, s. 436 (*ōtmekĀı*)]

ķasnaķı³⁶ "halka yapan ķişı" [*< ķasna- "titremek" -ķ+cı*, Gũlensoy, 2007, s. 472]; [STS, Akdemir, 2020, s. 400]

otuncı/otunĀı "oduncu, odun kırıcı" [*< otun "odun" +cı/+ķı*]; [FKĀTS, Rahimi, 2019, s. 1563 (*otunĀı*); STS, Akdemir, 2020, s. 433 (*otuncı*)]

satığı/satığı/satuķı "esnaf, seyyar satıcı, işportacı, tellal" [*< sat- "satmak" -ıđ/-uk+/-cı/+ķı*]; [ĀMS, Turan, 2019, s. 88 (*satuķı*); FKĀTS, Rahimi, 2019, s. 1584 (*satığı*); STS, Akdemir, 2020, s. 444 (*satığı*)]

³⁵ Tuncer Gũlensoy sōzcũkle ilgili *ķerĀı < OT? ķar ķur "abur cubur" > ķer+ķı* olduğunu ifade etmiştir. (Gũlensoy, 2007, s. 232). Sevan Nişanyan *ķerĀı* "bıķakĀı" ya da *ķarĀı* "iş yeri" gibi bir Farsça-Tũrkçe hibrid sōzcũk olmasının akla daha yatkın olduğunu belirtmiştir (Nişanyan, 2018, s. 149). Tietze ise Far. *carĀı* *< cārĀı* "haberci, mũnadi" (Moğ. *car* "haber" biķiminde olduğunu ifade etmiştir (Tietze, 2002, s. 498).

³⁶ Sevan Nişanyan sōzcũđu *ķas-anak* biķiminde aķıklamıştır (Nişanyan, 2018, s. 4229).

satğucu/satkuçu "satıcı" [< *sat-* "satmak" *-ğucu/-kuçu*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1584 (*satkuçu*); STS, Akdemir, 2020, s. 444 (*satğucu*)]

dürpici/dürpiçi/dörpiçi "törpücü" [*dürpi/dörpi* "törpü" *+ci/+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1440 (*dürpiçi/dörpiçi*); STS, Akdemir, 2020, s. 373 (*dürpici*)]

tikci "terzi" [< *tik-* "dikmek" *-ci*, Kalsın, 2013, s. 99]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 91]

tikinci "terzi" [< *tik-* "dikmek" *-i-n-ci*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 91]

yağçı "yağ yapıp satan" [< *yağ* "yağ" *+çı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 93]

yamağçı "yama yapan, yamacı" [< *yama-* "yama yapmak" *-ğ+çı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 93]

19. Gemicilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

kémeçi/kimeçi "gemici, kayıkçı" [< *kéme/kime* "gemi" *+çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 82 (*kimeçi*); FHL, Öztürk, 2020, s. 251 (*kémeçi*)]

su kişisi³⁷ "gemici" [< *su* "su" + *kışı* "insan" *+si*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1600]

20. Güvenlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

çavuş³⁸ "yasakçı, güvenlik görevlisi, bekçi, yasavul" [< *çav/w* "ses, nida" *+uş*, Doerfer, 1967, s. 35-38; Gülensoy, 2007, s. 224; Nişanyan, 2018, s. 145, Stachowski, 2019, s. 109]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1421; STS, Akdemir, 2020, s. 360-361]

daruğa³⁹ (Moğ.) "şehrin yöneticisi" [< *daruga* (Moğ.) "başkan, şef, üst derecedeki kimse; kumandan, müdür, yönetmen" Doerfer, 1963, s. 319; Schönig, 2000, s. 88; Kaçalın, 2011, s. 929; Çiçek, 2015, s. 71; Lessing, 2017, s. 304; Kaya, 2018, s. 122]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1434, STS, Akdemir, 2020, s. 369]

esre "bekçi, gözcü" [ÇMS, Turan, 2019, s. 78]

éşik ağa "kapıcı başı, köy bekçisi" [< *éşik* "eşik" *aga* "ağa, bey" [FHL, Öztürk, 2020, s. 238]

³⁷ Bu sözcüğün "su adamı; yüzücü" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1600).

³⁸ Bu sözcüğün FKÇTS'de "eşik ağası, hâcib, sarayın başkanı; kervana yol gösteren, kılavuz", STS'de "kafilye kılavuzluk eden kişi" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1421; STS, Akdemir, 2020, s. 360-361). Hatice Şirin bu sözcüğü *çap-* "vurmak" *-uş* (< *çabış*) biçiminde açıklamıştır (Şirin, 2006, s. 226-227).

³⁹ Bu sözcük NSÇT'de "bekçibaşı, sübaşı" anlamında olduğu için listeye alınmamıştır (NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 929).

gézek⁴⁰ "bekçi, gözcü, koruyucu, muhafız" [< *kéz-* "gezmek" *-e-k*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1460 (*gézek*); STS, Akdemir, 2020, s. 380 (*gézek*)]

gézekçi "bekçi, gözcü, nöbetçi, koruyucu" [< *kéz-* "gezmek" *-e-k+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1460; STS, Akdemir, 2020, s. 380]

ķaraġul/ķaraķul/ķaravul (Moğ.) "gözcü, bekçi, müfreze, keşif kolu" [< *ķara-vul/ķara-gul* < *haragul* (Moğ.) "karakol, gözcü, nöbetçi, bekçi, keşif kolu" Doerfer, 1963, s. 399-403; Tuna, 1972, s. 227-228; Barutçu Özönder, 1996, s. 43; Gül, 2014, s. 67-69; Lessing, 2017, s. 1104]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1501 (*ķaravul/ķaraġul/ķaraķul*) ÇMS, Turan, 2019, s. 80 (*ķaravul*); FHL, Öztürk, 2020, s. 246 (*ķaravul*); STS, Akdemir, 2020, s. 398 (*ķaravul/ķaraġul*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 347 (*ķaravul*)]

ķeşik (Moğ.) "muhafız, bekçi, nöbetçi; bekçilik" [< *ķesig* (Moğ.) "lütuf, iyi şans veya iyi talih; değişme, değişim, dönme; nöbetleşme, nöbet değiştirme" Doerfer, 1963, s. 467; Tuna, 1972, s. 230; Schönig, 2000, s. 125; Uzun, 2011, s. 1905; Lessing, 2017, s. 574]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 252, NÇTS, Rahimi, 2022, s. 348]

ķorukçi "polis, korucu, güvenlik görevlisi" [< *ķoru-* "korumak" *-ķ+çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 83]

ķetevül/kotavul/kotval/ķötevül (Moğ.) "kale bekçisi, kale muhafızı, dizdar" [< *ķebte-gül* (Moğ.) "gece bekçisi, gece nöbetçisi, gece muhafızı" Doerfer, 1963, s. 33; Lessing, 2017, s. 551; Rahimi, 2019-2020, s. 106]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1514/1533 (*ķetevül/ķötevül*); STS, Akdemir, 2020, s. 415 (*ķetevül/kotavul/kotval*)]

merz-bān⁴¹ (Far.) "sınır beyi, sınır koruyucusu" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1547]

nevbet (Ar.) "nöbet, koruyuculuk, bekçilik, gözcülük" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1553]

saġcı/saġçı/saķçı "muhafız, bekçi, koruyucu" [< *saķ/saġ* "uyanık" *+cı/+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1578 (*saġçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 440-441 (*saġcı/saķçı*)]

saġla "muhafız, bekçi, gözcü, kollayıcı" [< *saķ* "uyanık" *+la*]; [ZT, Kara, 2011, s. 378]

saġlaġıcı "koruyucu, saklayıcı" [< *saġ* "uyanık" *+la-ġıcı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1579]

⁴⁰ Bu sözcüğün FKÇTS'de "gezme, dolaşma; bekçilik, gözcülük, koruma; sıra, nöbet" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1460). Farhad Rahimi, "Fethali Kaçar'ın Çaġatay Türkçesi Sözlüğünde Yer Alan Moġolca veya Türkçe-Moġolca Ortak ve Benzer Sözcükler Üzerine" adlı çalışmasında bu sözcüğün *yezek* olması gerektiğini ifade etmiştir. (Rahimi, 2019-220, s. 104). Ancak hem Senglah'te hem de FKÇTS'de *gézek* madde başı yer aldığı için *yezek gézek* madde başları ayrı ayrı listeye alınmıştır.

⁴¹ Bu sözcüğün "ateşe tapanların başı" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1547).

sağlaç⁴² "bekçi, gece bekçisi" [< *sağ* "uyanık" +*la-çtı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 87]

su başı "şehir komiseri, belde muhafızı" [< *sü* "asker" + *baş* "baş" +*ı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 451]

surğucu "kale bekçisi" [< *sor-* "sormak" -*ğucı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1602]

terevlik⁴³ "muhafızlık" [< *terev < *törev/töre* (?) "hanlara ait bir ünvan" +*lik*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 464]

tımar⁴⁴ (Far.) "muhafızlık" [STS, Akdemir, 2020, s. 465]

tosğavul (Moğ.) "bekçi, koruyucu, muhafız" [< *tusğaul* (Moğ.) Doerfer, 1963, s. 268]; [FKÇTS, Rahimi, 2019:1647; STS, Akdemir, 2020:470]

turğak⁴⁵ "bekçi, nöbetçi" [< *tur-* "durmak" -*ğak*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1651; STS, Akdemir, 2020, s. 473]

tün kıatar/tün kıatar/tün kıutar "geceleyin padişahı beklemekle görevli hizmetliler, gece bekçisi, koruyucu, muhafız" [< *tün* "gece" *kat-* "katmak", *tün kat-* "bütün gece yürümek" -*ar*, Gül, 2014, s. 81]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1027 (*tün kıatar*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1656 (*tün kıatar*); FHL, Öztürk, 2020, s. 286) (*tün kıatar/tün kıatar*); STS, Akdemir, 2020, s. 475 (*tün kıutar*)]

yamağ⁴⁶/**yamak** "kale gözetçisi, yeniçeri" [< *yama-* "yamamak" -*ğ/-k*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1677 (*yamak*); STS, Akdemir, 2020, s. 485 (*yamağ*)]

yasa/yasal (Moğ.) "asker ve polis ekibi, devriye" [< *yasa-* "sıraya koymak, düzenlemek" -*ı*, < *casa-* (Moğ.) "sıraya koymak, düzenlemek, onarmak, yaşamak" Clauson, 1972, s. 974; Doerfer, 1975, s. 82; Schönig, 2000, s. 108-109; Teres, 2009, s. 177; Kaçalın, 2011, s. 1039; Eckmann, 2012, s. 53; Argunşah, 2013, s. 108; Gül, 2014, s. 84-85; Lessing, 2017, s. 1222]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 94]

⁴² Fikret Turan bu sözcüğün *sağla-ğucı* biçiminde orta hecelerden ikincisinin düşmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir (Turan, 2019, s. 216). Bize göre bu sözcük *boğ-çı* "pusucu, pusu kuran", *çap-çı* "hallaç" *tilen-çi* "dilenci", *yüz-çi* "yüzücü" sözcüklerinde olduğu gibi -*çi* fiilden isim yapma ekiyle oluşmuştur.

⁴³ Bu sözcüğün "kederli" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 464). Taradağımız çalışmalarda bu sözcüğe tesadüf edemedik. Sözcüğün kökeni *töre/törev* > *terev* "hanlara ait bir ünvan" *terevlik* "(hanların kapısında bekleyen) "muhafız" olabilir.

⁴⁴ Bu sözcüğün "vilayet hükümeti; hizmet, kederli" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 465).

⁴⁵ Bu sözcüğün FKÇTS'de (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1651) ve STS'de (STS, Akdemir, 2020, s. 473) "Özbek boylarından birinin adı" anlamı da bulunmaktadır.

⁴⁶ *yamağ* sözcüğünün STS'de "parça, ek, yama; su matarası; işçi(ler)" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 485). *yamak* sözcüğünün FKÇTS'de "yama; maşrapa; fabrika işçisi; yamak" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1677).

yasavul/yasavur (Moğ.) "asker ve polis ekibi, devriye, bekçi, çavuş, koruyucu, ordu sıralarını düzenleyen, yasakçı" [*< yasa-vul "sıraya koymak, düzenlemek" < casa-gul* (Moğ.) "nöbetçi, bekçi, kahya, yönetim memuru" Doerfer, 1963, s. 279; Barutçu Özönder, 12996, s. 44; Teres, 2009, s. 330-331; Schönig, 2000, s. 112; Bodrogligeti, 2001, s. 69; Kaçalın, 2011, s. 1039; Argunşah, 2013, s. 110; Gül, 2014:85-86; Lessing, 2017, s. 1224]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 94 (*yasavul*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1688 (*yasavul/yasavur*); NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1039 (*yasavul*); STS, Akdemir, 2020, s. 488 (*yasavul*)]

yatak⁴⁷ "koruyuculuk, bekçilik, koruyucu, bekçi" [*< yat- "yatmak" -ak*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1691; STS, Akdemir, 2020, s. 489]

yatış "gece ile padişahı bekleyenler; gözcülük, bekçilik, muhafızlık" [*< yat- "yatmak" -ış*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1040; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1691; STS, Akdemir, 2020, s. 489; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 355]

21. Haberleşmeyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

çapar "ulak" [*< çap- "at sürmek, at koşturmak" -ar*]; [NÇTS, Rahimi, 2022, s. 345]

çarçı (Moğ.) "çağırıcı, tellal, haberci, muhbir" [*< carçi* (Moğ.) "ulak, haberci, çırak, uşak, hizmetçi" Doerfer, 1963, s. 277; Schönig, 2000, s. 107; Lessing, 2017, s. 1220]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 231]

élçi "ulak, haberci, elçi" [*< él "ülke, memleket; halk" +çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1443; STS, Akdemir, 2020, s. 374]

tavacı/tavaçı (Moğ.) "ulak, deve ile giden ulak, tellal" [*< tovaçı/toğaçı* (Moğ.) "matematikçi, münecim" Doerfer, 1963, s. 260-264; Kaçalın, 2011, s. 1010; Gül, 2014, s. 72-75; Lessing, 2017, s. 966]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1010 (*tavacı*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1624 (*tavacı*); FHL, Öztürk, 2020, s. 280 (*tavacı*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 287 (*tavaçı*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 287 (*tavaçı*)]

ulağ "ulak, haberci" [*< ul "temel" +a-g*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 287; STS, Akdemir, 2020, s. 479]

yamçı⁴⁸ (Çin.+T.) "ulak, tatar" [*< yam < cam* (Moğ.) *< chan* (Çin.) "at, menzil atı, ulak binecek at" +çı, Clauson, 1972, s. 933, Doerfer, 1975, s. 110-118, Schönig, 2000, s. 106; Kaçalın, 2011, s. 1036; Gül, 2014, s. 86-87]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1036; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1677; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 355]

⁴⁷ Bu sözcük ÇMS'de "yatak, yatılacak yer" anlamında olduğu için listeye alınmamıştır (ÇMS, Turan, 2019, s. 94). Sözcüğün FKÇTS'de "yatak, yatılacak yer" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1691), STS'de "yatak" (STS, Akdemir, 2020, s. 489) anlamı da bulunmaktadır.

⁴⁸ Bu sözcüğün FKÇTS'de ve STS'de "at zabiti" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1677; STS, Akdemir, 2020, s. 485).

22. Hayvan Bakımı ve Eğitimi, Hayvancılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

çopan/çupan (Far.) "çoban" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1431 (çoban); STS, Akdemir, 2020, s. 367 (çupan)]

eşekçi⁴⁹ "eşekçi" [< *eşek* "eşek" +ç*i*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 238]

güdücü "çoban, güdücü" [< *güt-* "gütmek" -ü*ci*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1468; STS, Akdemir, 2020, s. 1382]

koşçı/kuşçı "kuşçu, kuş terbiyecisi, doğan eğiticisi" [< *koş/kuş* "kuş" +ç*i*]; [ZT, Kara, 2011, s. 364 (kuşçı), FHL, Öztürk, 2020, s. 256 (koşçı)]

koymacı "çoban" [< *koy* "koyun" +ç*i*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 83; NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 966; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1529; STS, Akdemir, 2020, s. 415; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 349]

kuş bégi "avcılarının reisi, avcı başı" [< *kuş* "kuş" + *bég* "bey" +*i*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1538; STS, Akdemir, 2020, s. 420]

kuş divanı/kuş dīvāni⁵⁰ (T.+Far.) "kuş evi sorumlusu" [< *kuş* "kuş" +*divan/dīvān* (Far.) "meclis, divan" +*ı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1538 (*kuş dīvāni*); STS, Akdemir, 2020, s. 420 (*kuş divanı*)]

laçınçı "şahin besleyen kişi" [< *laçın* "bir tür şahin" +ç*i*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 260]

sığırtmac "sığır çobanı" [< *sıgır[t]* "sığır" +*maç*, Ercilasun, 1973, s. 87; Eren, 1999, s. 364; Gülensoy, 2007, s. 766; Nişanyan, 2018, s. 760; Stachowski, 2019, s. 300]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1588; STS, Akdemir, 2020, s. 447]

tağacı/toğacı "nalbant" [< *tağa/toğa* "nal" +*cı*+ç*i*]; [ZT, Kara, 2011, s. 389 (*tağacı*); ÇMS, Turan, 2019, s. 91 (*toğacı*), FHL, Öztürk, 2020, s. 278 (*tağacı*)]

toğkan ağası "doğancıbaşı" [< *toğkan* "doğan" *ağa* "ağa, bey" +*sı*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1018]

⁴⁹ Sözcüğün kökeni ile ilgili bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Sözcüğün tahlilini Räsänen *eş+gek* şeklinde ifade etmiştir (Räsänen, 1969, s. 51). Clauson, sözcüğün kökenini *eş-* fiiline dayandırmıştır (Clauson, 1972, s. 260). Tuncer Gülensoy *eş+(g)ek* biçiminde açıklamış ~Moğ. *elçiğe(n)* sözcüğüyle denk olduğunu ifade etmiştir (Gülensoy, 2007, s. 343). Ersin Teres *eşge+k* biçiminde vermiştir. (Teres, 2009, s. 38). Marcel Erdal *eş-gek* biçiminde vermiştir (Erdal, 1991, s. 393). Sevan Nişanyan *eş-* + (*g*)*ak* biçiminde açıklamıştır (Nişanyan, 2018, s. 238).

⁵⁰ Bu sözcüğün FKÇTS'de "kuşhane, kuş evi" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1538).

téveçi⁵¹ "deve sürücüsü, kervancı, deveci" [< *téve* "deve" +*çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 90; FHL, Öztürk, 2020, s. 282]

tévelik "deve binicisi, deve sürücüsü, deveci" [< *téve* "deve" +*lik*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 90]

toķumçı (Moğ.+T.) "palancı, palan diken" [< *tohum/toķum* (Moğ.) "kıl veya deriden yapılmış eyer kolanı" +*çı*, Doerfer, 1975, s. 381; Barutçu Özönder, 1996, s. 88; Lessing, 2017, s. 984; Rahimi, 2019-2020, s. 55]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 91]

23. Hizmet, Hizmetçilik, İşçi, İşçilik, Yardımcılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

'allān-ber/'allanbar (Ar.+Far.) "hamal, taşıyıcı" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1365 ('*allān-ber*); STS, Akdemir, 2020, s. 330 ('*allanbar*)]

ayağçı/ayaķçı "içki sunan, saki" [*ayağ/k* "kadeh" +*çı*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 904 (*ayaķçı*); ÇMS, Turan, 2019, s. 74 (*ayaķçı*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1378 (*ayağçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 337 (*ayağ/ķçı*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 343 (*ayaķçı*)]

bayrı dedek (Moğ.+Far.) "emektar hizmetçi" [< *bayrı* (Moğ.) "eski" Kaçalın, 2011, s. 908, Ölmez, 2020, s. 346 + *dedek* (Far.) "hizmetçi"]; [ZT, Kara 2011, s. 311]

bevvāb (Ar.) "kapıcı" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1393]

çora/çura "oğlan hizmetçi, genç erkek hizmetçi" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1429 (*çora*); STS, Akdemir, 2020, s. 367 (*çura*)]

çori/çöri/çuri "hizmetçi kız, cariye" [ZT, Kara, 2011, s. 325 (*çöri*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1429 (*çori*); STS, Akdemir, 2020, s. 367 (*çuri*)]

dedek/dedék/dédek/dādek (Far.) "hizmetçi, hizmetçi kadın, cariye" [NSÇT, Kaçalın; 2011, s. 929 (*dedék*); ZT, Kara, 2011, s. 328 (*dedek/dédek*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1436 (*dedek*); STS, Akdemir, 2020, s. 368 (*dedek/dādek*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 280 (*dedek*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 345 (*dedek*)]

énçü/incü⁵² (Moğ.) "icara tutulmuş adam, tapu adamı, kendi isteğiyle bir beye yaklaşmış ulufesine girip hizmetinde bulunan adam, köle, köleler" [< *ingci* (Moğ.) "çeyiz" Tuna, 1976, s. 295; Schönig, 2000, s. 96; Lessing, 2017, s. 516]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 935 (*énçü*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1485 (*incü*); STS, Akdemir, 2020, s. 389 (*incü*)]

⁵¹ Bu sözcük FÇTS'de *teveçi* "çiftçi, ekinci" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 287).

⁵² *incü* sözcüğünün STS'deki ilk anlamı "inci"dir (STS, Akdemir, 2020, s. 389). Doerfer sözcüğün kökeninin Çince olduğunu ifade etmiştir ancak bu durumun kesin olmadığını *Çin. (?)* biçiminde soru işareti koyarak belirtmiştir (Doerfer, 1965, s. 220-225).

éndekçi/indekçi "davetçi, konuk çağırıcı" [< *énde-* "çağırarak, davet etmek" -*k+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1485 (*indekçi*); FHL, Öztürk, 2020, s. 237 (*éndekçi*)]

éşikçi "kapıcı, eşikçi" [< *éşik* "eşik, kapı" +*çi*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 238]

ğırnak/kırnağ/k "cariye, köle kadın, kırnak" [< *kır+nağ* Nalbant, 2008, s. 93]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1461/1519 (*ğırnak/kırnağ*); STS, Akdemir, 2020, s. 380-409 (*ğırnak/kırnağ/k*)]

ğubçaçı/ğunçaçı (Far.+T.) "harem hizmetçisi, cariye" [< *ğunça* (Far.) "gonca, açılmamış tomurcuk" +*çı*, Teres, 2009, s. 126]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1467 (*ğunçaçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 382 (*ğubçaçı*)]

ırgat (Rum.) "Batı Türkçesinde amele, işçi" [STS, Akdemir, 2020, s. 387]

iç oğlan "saray hizmetinde bulunan oğlan, iç oğlanı, hizmetçi delikanlı" [< *iç* "iç" *oğul* "oğul" +*an*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1481; STS, Akdemir, 2020, s. 388]

iç ağa "hizmetçi delikanlı" [< *iç* "iç" + *ağa* "ağa, bey"]; [STS, Akdemir, 2020, s. 388]

işçi "işçi" [< *iş* "iş" +*çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 80; STS, Akdemir, 2020, s. 390]

iş kor⁵³ "iş yapan" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1488]

keveni (T.+Ar.) "Batı Türkçesinde kadınların hizmetçisi" [< *geven* "dikenli bir bitki" +*i*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 407]

karabaş "hizmetçi, cariye" [< *kara* "halk" +*baş* Clauson, 1972, s. 644]; [ZT, Kara, 2011, s. 345; STS, Akdemir, 2020, s. 396]

koldaş⁵⁴ "yardımcı, muavin, yoldaş, elden tutan" [< *kol* "el" +*da-ş*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 963; ÇMS, Turan, 2019, s. 83; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1524]

körkeçi "saki, içki dağıtan" [< *körke* "ağaç kap; şarap sürahisi, şarap kabı" +*çi*, Clauson, 1972, s. 741; Güner, 2009, s. 80-81]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 259]

kulluğu "hizmetçi" [< *kul* "kul" +*luğ+cu*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 418]

nöker⁵⁵ (Moğ.) "hizmetçi, köle, danışman" [< *nökür* (Moğ.) "arkadaş, dost, yoldaş; koca" Doerfer, 1963, s. 521-526; Tuna, 1972, s. 235; Gülensoy, 1974, s. 248; Schönig, 2000, s. 141; Lessing, 2017, s. 722]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1556]

⁵³ Bu sözcük STS'de "muharebe alanı" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020, s. 390).

⁵⁴ Bu sözcüğün FKÇTS'de "iş arkadaşı, ortak" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1524), STS'de "iş arkadaşı" (STS, Akdemir, 2020, s. 413) ve NÇTS'de "arkadaş, yâr" anlamı da bulunmaktadır (NÇTS, Rahimi, 2022, s. 348).

⁵⁵ Bu sözcüğün "arkadaş, sırdaş" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1556).

odaçı "kapıcı, hizmetçi, bakıcı" [< *oda* "oda, ev" +*çı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 264]

orda bégi "haremin ak saçlısı (sorumlusu)" [< *orda* "harem" + *bég* "bey" +*i*]; STS, Akdemir, 2020, s. 432]

öydeçi (Moğ.) "oruç ve namazı öğretmek için köylere giden din adamının hizmetçisi" [< *egüdeçi* (Moğ.) "kapıcı, odacı" Lessing, 2017:381, Rahimi, 2019-2020:25]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1572; STS, Akdemir, 2020, s. 437]

öy kıızı "hizmetçi kadın, cariye, harem cariyesi" [< *öy* "ev" *kız* "kız" +*i*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1572; STS, Akdemir, 2020, s. 437]

öy kızlığı "harem hizmetçisi" [< *öy* "ev" *kız* "kız" +*lığ*+*i*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 437]

öylük⁵⁶ "kâhya" [< *öy* "ev" +*lük*]; [ZT, Kara, 2011, s. 376]

sucu/suçı "saka, sucu, su taşıyan" [< *su* "su" +*cı*+*çı*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 88 (*suçı*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1600 (*suçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 451 (*sucı*)]

suluğuç/suvluğuç "su getiren takım" [< *su/suv* "su" +*luğ*+*çı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1601 (*suluğuç*); STS, Akdemir, 2020, s. 451 (*suvluğuç*)]

süpürçi "çöpçü, sokak süpüren" [< *süpür*- "temizlemek, süpürmek" -*çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 89]

süpürki "çöpçü, sokak süpüren" [< *süpür*- "temizlemek, süpürmek" -*ki*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 89]

süpürküçi "çöpçü, sokak süpüren" [< *süpür*- "temizlemek, süpürmek" -*kü*+*çi*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 89]

sürücü/sürüçi "sürücü; atı menzilden geri getirmek için ulakla birlikte giden konak işçisi" [< *sür*- "at. vb.ni sürmek" -*üci*-*üçi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1606 (*sürüçi*); STS, Akdemir, 2020, s. 453 (*sürücü*)]

şükürci/şükürçi (Moğ.+T.) "güneş şemsiyesi tutan kimse, şemsiyeci" [< *sikür* (Moğ.) "şemsiye, güneşlik" +*ci*+*çi*, Doerfer, 1975, s. 389; Barutçu Özönder, 1996, s. 36; Lessing, 2017, s. 847]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1610; STS, Akdemir, 2020, s. 455]

taboğuç/tabuğuç/tabuğuç/tapuğuç "tapan kimse, hizmetçi, hizmetkâr" [< *tap*- "hizmet, etmek, tapmak" -*uğ*/*-ok*/*-uk*+*çı*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1007 (*tapuğuç*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1611 (*tabuğuç/tabuğuç*); FHL, Öztürk, 2020, s. 278 (*taboğuç*); STS, Akdemir, 2020, s. 456 (*tabuğuç/tabuğuç*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 352 (*tapuğuç*)]

⁵⁶ Bu sözcüğün "evli, ev hanımı" anlamı da bulunmaktadır (ZT, Kara, 2011, s. 376). Sözcük STS'de "ev sahibi" anlamına geldiği için listeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020, s. 437).

tabuğsağ/tapuğsağ "tapan kimse, hizmetçi, hizmet etmeyi seven" [< *tap-* "hizmet etmek, tapmak" *-uğ/-uk/+sa/-k*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1611 (*tabuğsağ*); STS, Akdemir, 2020, s. 456 (*tabuğsağ*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 287 (*tapuğsağ*)]

taraz⁵⁷ (Far.) "su dağıtıcısı" [STS, Akdemir, 2020, s. 477]

tat "işçi, köle, reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar" [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1009; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1624]

tavaşı (Far.) "enenmiş; harem ağası" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1624; STS, Akdemir, 2020, s. 460]

yalçı "gündelikçi işçi, amele, yevmiyeli işçi" [< *yal* "ücret, kira" *+çl*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 93]

yavçı "halkı misafirliğe ve düğünlere davet eden münadi kişi" [< *yav* "söz" *+çl*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1692; STS, Akdemir, 2020, s. 489]

yolamçı "yolucu, yolma işini yapan" [< *yol-* "yolmak" *-a-m+çl*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 296]

yumuşçı "hizmetçi" [< *yumuş* "hizmet" *+çl*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 96]

24. Kadın Ticaretiyle İlgili Meslek

kurmasağ⁵⁸ "fahişe kadınlara aracılık yapan kişi" [< *kur-* "kurmak" *-um+sağ*, Teres, 2009, s. 242]; [STS, Akdemir, 2020, s. 419]

25. Kuyumculuk, Tacirlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

dâcc (Ar.) "tacirler, yük hayvanları kiraya veren kimseler" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1432]

kuyumcu "kuyumcu" [< *kuy-* "dökmek" *-um+cı*, Gülensoy, 2007, s. 585; Eren, 2009, s. 271-272; Nişanyan, 2018, s. 491, Stachowski, 2019, s. 241]; [STS, Akdemir, 2020, s. 421]

yarmağçı "kuyumcu, para taciri, sikke taciri, banker; haznedar" [< *yar-* "yarmak" *-mağ+çl*, Clauson, 1972, s. 969]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 94]

26. Matbaacılıkla İlgili Meslek

başğunçı "matbaacı" [< *bas-* "basmak" *-ğun+çl*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 224]

27. Memurlukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

⁵⁷ Bu sözcüğün dokuz farklı anlamı daha bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 447).

⁵⁸ Bu sözcüğün "yay kabı; yol gösteren kişi" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 419). Sözcüğün *korumsağ* biçimi ZT'de bulunmaktadır ancak sözcük "yay kutusu" anlamına geldiği için listede alınmamıştır (ZT, Kara, 2011, s. 358).

aydacı⁵⁹ "askerlere ulufe ve aylıklarını veren kişi" [STS, Akdemir, 2020, s. 337]

başkaç⁶⁰ "il yöneticisi, inzibat memuru" [< *bas-* "basmak" *-kaç*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388; STS, Akdemir, 2020, s. 341]

sanağçı "sayım memuru, sayıcı, hesaplayıcı" [< *sa-* "saymak" *-n+a-ğ+çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1581; STS, Akdemir, 2020, s. 442]

sözçi "sözcü, söz söyleyen, söz sahibi" [< *söz* "söz" *+çti*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1600; STS, Akdemir, 2020, s. 450]

şığavul (Moğ.) "mihmandar, konukçu" [< *şığavul/şığa'ul* < *sihağa-gul* (Moğ.) "gözetlemek, ilgi ile bakmak, dikkatle veya araştırarak bakmak; gizlice bakmak, dikizleşmek; nişan almak, gözlemek" Doerfer, 1963, s. 355-357; Barutçu Özönder, 1996, s. 43; Kaçalın, 2011, s. 1002; Lessing, 2017, s. 865]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 1002; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1608; STS, Akdemir, 2020, s. 454; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 352]

tamğacı/tamğaçı "damgacı, damga vuran kişi, denetçi, gümrükçü" [< *tamğa* "damga" *+cı/+çtı*] [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1614 (*tamğaçı*); FHL, Öztürk, 2020, s. 279 (*tamğaçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 457 (*tamğacı*)]

28. Müzikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

cırım "Özbekiyye'de şarkıcılık, şarkı söyleme" [< *cır* "şarkı" *+ı-m*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1414; STS, Akdemir, 2020, s. 354]

çalıcı/çalıçı "çalgıcı, saz çalan" [< *çal-* "çalmak" *-ıcı/-ıçı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1418 (*çalıçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 358 (*çalıcı*)]

çalancı "çalgıcı, saz çalan" [< *çal-* "çalmak" *-an+çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1418]

ırılçı⁶¹ "çalgıcı, rakkas" [< *ır* "şarkı, türkü" *+ı-l-çtı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 240]

ozançı "davul ve tef çalarak mani ve şarkı söyleyen insan" [< *ozan* "mani tarzında vezinsiz bir nağme" *+çtı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 268]

⁵⁹ Taradığımız çalışmalarda sözcükle ilgili herhangi bir bilgi bulamadık. Sözcüğün Divânü Lügâti't-Türk'ün Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu yayınında *aydacı* "sözcü" biçiminde geçtiğini tespit ettik (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014, s. 566). Sözcüğün tahlili *ayt-* "söylemek" *-taçı* ya da *ayda-* "sürmek, dağıtmak, kovmak" *-çtı* biçiminde olabilir.

⁶⁰ Bu sözcüğün FKÇTS'de "bekçi" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388).

⁶¹ Bu sözcüğün tahlili konusunda taradığımız etimolojik sözlüklerde bir açıklama bulamadık. Bu sözcüğün tahlili *ır* "şarkı" *+ı-* isimden fiil yapma eki, *-l-* fiilden fiil yapma eki ve *-çtı* fiilden isim yapma eki biçiminde olabilir. Günümüz Özbek ve Uygur Türkçelerinde *+I-* ekinin isimden fiil yaptığı dair birçok örnek bulunmaktadır (Öztürk, 1997, s. 40-43). Ayrıca *-çtı* ekinin fiilden isim yaptığı örnekler metnimizde yer alan birçok sözcükte de görülmektedir.

yatuğancı/yatuğancı "yatuğan çalan, santur sazı çalan çalgıcı" [< *yatuğan* "santur, yatugan" +*cı*/*+çlı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1691 (yatuğancı); STS, Akdemir, 2020, s. 489 (yatuğancı)]

yırav "şarkıcı" [< *yır* "şarkı" +*a-v* < *yır+a-ğu*, Eraslan, 1999, s. 356-357]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1700; STS, Akdemir, 2020, s. 493]

yırlağucu "şarkı söyleyen, ırlayıcı, yırlayıcı" [< *yır* "şarkı" +*la-ğucu*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1700]

29. Rehberlik, Kılavuzlukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

badalğa/badlığa⁶² "kılavuz, yol gösteren" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1383 (*badlığa/badalğa*); STS, Akdemir, 2020, s. 338 (*badalğa*)]

başçı "yol gösteren, kılavuz, rehber" [< *baş* "baş" +*çlı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388; STS, Akdemir, 2020, s. 341]

dall⁶³ (Ar.) "rehber" [STS, Akdemir, 2020, s. 369]

ğacarçı/ğacarcı/ğazarçı/kacarcı⁶⁴ (Moğ.) "rehber, kılavuz, yer gösterici" [< *ğacarçı* (Moğ.) "rehber, kılavuz" Clauson, 1960, s. 97; Kaçalın, 2011, s. 940; Lessing, 2017, s. 450]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 940-941 (*ğacarçı/ğazarçı*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1453 (*ğacarçı/ğazarçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 378-393 (*ğacarcı/kacarcı*); NÇTS, Rahimi, 2022, s. 346 (*ğacarçı/ğazarçı*)]

kılavuz⁶⁵ "yol gösteren, kılavuz" [< *kol-a+vuz* Tekin, 1987, s. 48]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1536; STS, Akdemir, 2020, s. 412; FÇTS, Rahimi, 2021, s. 283]

⁶² Bu sözcüğün FKÇTS'de "uğurlama, yolcu etme" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1383). Şeyh Süleyman Efendi'nin hazırladığı *Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî* adlı sözlükte *bada balğa* "kılavuz, rehber" anlamında bir sözcük bulunmaktadır (Ünlü, 2013, s. 88). *badalğa* sözcüğü - muhtemelen- *badalğa* < *bada balğa* şeklinde oluşmuştur. Sözcüğün kökenine dair taradığımız çalışmalarda bir kayıt bulunmamaktadır.

⁶³ Bu sözcüğün "işveli" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 369).

⁶⁴ Ersin Teres, sözcüğü *kaçır* "katır" +*çı* biçiminde vermiştir. (Teres, 2009, s. 114). Zühal Ölmez sözcüğün Moğolcaya *kaçır* biçiminde geçtiğini ve Çağataycanın yanı sıra birkaç Türk lehçesinde de Moğolcadan ödünçleme olarak görüldüğünü ifade etmiştir (Ölmez, 1991, s. 89-90). NÇTS'de "askerin öncüsü" anlamı da bulunmaktadır (NÇTS, Rahimi, 2022, s. 346).

⁶⁵ Bu sözcüğün FÇTS'de "buğday tanesinin başak ucundan dışarı çıkması" anlamı da bulunmaktadır (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 283). FKÇTS'de *kalavuz* "gözcü, bekçi" biçiminde bir sözcük vardır ve bu sözcük *kılavuz* ile aynı maddede açıklanmıştır. FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 952). Anlam farklı olduğu için *kalavuz* sözcüğü listeye alınmamıştır. Doerfer, sözcüğün bir Orta Asya dilinden Türkçeye geçtiğini ifade etmiştir (Doerfer, 1967, s. 490-493). Stachowski de Doerfer'in görüşünü benimsemiştir (Stachowski, 2019, s. 219). Tuncer Gülensoy sözcük için bir açıklama yapmamış, Talat Tekin'in görüşüne atıfta bulunmuştur (Gülensoy, 2007, s. 507). Nişanyan sözcüğü *kol-a-vuz* biçiminde açıklamıştır (Nişanyan, 2018, s. 442). Hasan Eren'de *kılavuz* maddesi bulunmamaktadır.

yolavcı "kılavuz, rehber" [*< yol "yol" +av+cı < yol+ağ+çtı*, Kara, 2011, s. 76]; [ZT, Kara, 2011, s. 428]

yol bilür⁶⁶ "kılavuz, yol gösteren" [*< yol "yol" bil- "bilmek" -ür*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1708]

yolçı⁶⁷ "kılavuz, rehber" [*< yol "yol" +çtı*]; [ZT, Kara, 2011, s. 428; FHL, Öztürk, 2020, s. 296]

yurtçı⁶⁸ "ordu veya kervanın konacağı yeri belirlemek için önceden gönderilen kimse, konakçı" [*< yurt "yurt" +çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1713, STS, Akdemir, 2020, s. 495]

30. Seyyahlıkla İlgili Meslek

kézgüci "gezici" [*< kéz- "gezmek" -güci*]; [NSÇT, Kaçalin, 2011, s. 960]

31. Sihir, Fal ve Büyüyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

kebzeci "falçı" [*< kebze "geveze" +cı*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 404]

koşnaç "falçı, fal bakan" [FHL, Öztürk, 2020, s. 256]

peri-ḥān⁶⁹ (Far.) "büyücü" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1574]

yadaçı "büyücü, yada taşıyla büyü yapan kimse" [*< yada "yada taşı" +çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1670; FHL, Öztürk, 2020, s. 290]

32. Sporla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

böke/büke "güreşçi, pehlivan" [ZT, Kara, 2011, s. 316 (*böke*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1402 (*böke*); STS, Akdemir, 2020, s. 349 (*böke*); FHL, Öztürk, 2020, s. 230 (*büke*)]

güreşçi "güreşçi" [*< güreş "güreş" +çtı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1469; STS, Akdemir, 2020, s. 383]

pehleві⁷⁰ (Far.) "pehlivanlık" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1573]

33. Suçla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

⁶⁶ Bu sözcüğün "yol yordam bilmek" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1708).

⁶⁷ STS'de *yolcu* "yola giden, yolcu" anlamında olduğu için bu maddeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020, s. 493).

⁶⁸ Bu sözcüğün STS'de "karga" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 495).

⁶⁹ Bu sözcük FÇTS'de "kendisine ok ve kılıç vuran cinli şahıs" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 285).

⁷⁰ Bu sözcüğün "şehirli; şehir dili" anlamı da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1573).

alamancı/alamancı "yağmacı, çapulcu" [< *alaman* "aç gözlü" +*cı*/*+cı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1362 (*alamançı*); STS, Akdemir, 2020, s. 330 (*alamancı*)]

bulaçı "karıştırıcı, isyankâr, yağmacı" [< *bula-* "karıştırmak" -*çı*]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 229]

çapavkı⁷¹ "akıncı, yağmacı, çeteci" [< *çap-* "akın etmek, yağmalamak" -*av*+*kı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1420]

çapavul⁷² (T.+Moğ.) "akıncı, yağmacı, çapulcu, talancı" [< *çap-* "akın etmek, yağmalamak" -*avul*, Doerfer, 1967, s. 48-49; Bodrogligeti, 2001, s. 69; Eckmann, 2012, s. 56; Argunşah, 2013, s. 110; Paçacıoğlu, 2016, s. 175]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1420; FHL, Öztürk, 2020, s. 231]

çapķun⁷³ "cenk mahallinde karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam, çarhacılar, çapķuncular, ılgarcı ve akıncılar" [< *çap-* "akın etmek, yağmalamak" -*ķun*]; [NSÇT, Kaçalin, 2011, s. 921]

çapğunci/çapķunçı "yağmacı, akıncı, askerî akıncı, baskıncı" [< *çap-* "akın etmek, yağmalamak" -*ğun*/*-ķun*/*+cı*/*+çı*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1420 (*çapķunçı*); FHL, Öztürk, 2020, s. 231 (*çapğunci*); STS, Akdemir, 2020, s. 359 (*çapğunci*)]

çeteci (Bul.+T.) "Batı Türkçesinde yağmacı, talancı" [< *çete* "çete" +*ci*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 363]

égri⁷⁴ "Batı Türkçesinde mecaz anlamda hırsız" [< *ég-* "eğmek" -*ir-i*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 374]

hırsız⁷⁵ (Ar.+T.) "Batı Türkçesinde hırsız, haydut" [< *hayr* "hayır" +*sız*, Tietze, 2009, s. 308; Nişanyan, 2019, s. 333]; [STS, Akdemir, 2020, s. 385]

⁷¹ Bu sözcük STS'de "düşman üzerine hücum edip akın yapma" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020, s. 359).

⁷² Bu sözcüğün FHL'de "akıncı birlik" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 231). Ayrıca bu sözcük STS'de "düşman üzerine hücum edip akın yapma" anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir (STS, Akdemir, 2020, s. 359).

⁷³ Bu sözcüğün *çapķun* biçimi FKÇTS'de "akın, saldırma, çarpma" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1420), *çapğun* biçimi STS'de "akın, baskın" (STS, Akdemir, 2020, s. 359) anlamında olduğu için listeye dâhil edilmemiştir.

⁷⁴ Bu sözcüğün "eğri; bir saz adı" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 373).

⁷⁵ Emrah Bozok bu sözcüğün *ķır* "yüz,suret" +*sız* biçiminde oluştuğunu ifade etmektedir (Bozok, 2018, s. 68-69). Marek Stachowski ise sözcüğü *ırz* (Ar.) +*sız* biçiminde açıklamıştır (Stachowski, 2019, s. 172).

ķarađı/ķarađı/ķarađı/ķerađı "eşkıya, yol kesen, yağmacı, harami, haydut" [< ķarađ/k "yağma, talan, çapul" +cı/+ı, Clauson, 1972, s. 656]; [ZT, Kara, 2011, s. 345/351 (*ķarađı/ķerađı*); MS, Turan, 2019, s. 80 (*ķarađı*); FKTS, Rahimi, 2019, s. 1500 (*ķarađı*), FTS, Rahimi, 2021, s. 282 (*ķarađı*); STS, Akdemir, 2020, s. 398 (*ķarađı*), NTS, Rahimi, 2022, s. 347 (*ķarađı*)]

ķarađılıķ "eşkıyalık" [< ķarađ "yağma, talan, apul" +ı/+lıķ]; [MS, Turan, 2019, s. 80]

oğrı/oğru "hırsız" [< oğur- "almak" -ı/-u, Taş, 2009, s. 135]; [ZT, Kara, 2011, s. 369 (*oğrı*); MS, Turan, 2019, s. 86 (*oğrı/oğru*); FHL, ztürk, 2020, s. 265 (*oğrı*); STS, Akdemir, 2020, s. 430 (*oğrı*)]

ođruluķ/ođurluķ "hırsızlık" [< oğur- "almak" -u/+lıķ]; [MS, Turan, 2019, s. 86 (*ođruluķ*); FKTS, Rahimi, 2019, s. 1557 (*ođruluķ*); STS, Akdemir, 2020 (*ođruluķ*)]

yetim⁷⁶ (Ar.) "yankesici, hırsız" [FKTS, Rahimi, 2019, s. 1697]

34. Tercümanlıkla İlgili Meslek

tilmac "tercüman, çevirmen, dilmaç" [< til "dil" +ma, Ercilasun, 1973, s. 87; Eren, 1999, s. 113; Gülensoy, 2007, s. 284; Nişanyan, 2018, s. 187, Stachowski, 2019, s. 127]; [FKTS, Rahimi, 2019:1636]

35. Tıpla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

baytār/baytar (Ar.) "veteriner, hayvan doktoru" [FKTS, Rahimi, 2019, s. 1390 (*baytār*); STS, Akdemir, 2020, s. 343 (*baytar*)]

ebe⁷⁷ "doğum yaptıran kadın" [STS, Akdemir, 2020, s. 373]

émi "doktor, tabip" [< ém "ilaç, deva" +ı]; [FHL, ztürk, 2020, s. 237]

ķam "doktor, hekim; bilgin" [FKTS, Rahimi, 2019, s. 1497; STS, Akdemir, 2020, s. 394]

perevlik⁷⁸ "hasta bakıcılık" [< perev (?) +lık]; [STS, Akdemir, 2020, s. 438]

otı "Batı Türkçesinde cerrah, tabip" [< ot "ilaç, deva" +ı]; [STS, Akdemir, 2020, s. 402]

⁷⁶ Bu sözcüğün "korkusuz, yiğit; yetim, babasız" anlamları da bulunmaktadır (FKTS, Rahimi, 2019, s. 1697).

⁷⁷ Bu sözcüğün "ata; kabil yakınlarında bir yer adı" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 373).

⁷⁸ Taradığımız çalışmalarda bu sözcüğün kökenine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

otucu (Moğ.) "Moğolcada kırıkçı, sınıkçı" [*< otuçi(n)/otaçi(n)* (Moğ.) "doktor, hekim" Lessing, 2017, s. 759, Rahimi, 2019-2020, s. 16] [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1563; STS, Akdemir, 2020, s. 433]

36. Toplayıcılıkla İlgili Meslek

tuz⁷⁹ (Far.) "toplayıcı, getirici, taşıyıcı" [STS, Akdemir, 2020, s. 474]

37. Yapı, Kazı, Yontma ve İnşaatla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

barı (Ar.) "yontucu" [STS, Akdemir, 2020, s. 340]

boyağçı "boyacı" [*< boya-* "boyamak" *-k+çıl*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 914; FHL, Öztürk, 2020, s. 228]

kazgan "kazı yapan, kazın" [*< kaz-* "kazmak" *-ğan*]; [STS, Akdemir, 2020, s. 404]

yapıcı/yapucu/yapuçı "yapı yapan, bina yapan, yapı ustası, duvarcı, mimar" [*< yap-* "yapmak" *-il/-u/+cı/+çıl*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1682 (*yapuçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 486-487 (*yapıcı/yapucu*)]

38. Yazıcılık, Yazarlıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar

bahşır⁸⁰ (Çin.) "yazan, yazıcı, kâtip, münşi, Türkistan şahlarının Farsça bilmeyen kâtipleri" [*< bo shi/po shih* *<* (Çin.) Clauson, 1972, s. 321, Kaçalın, 2011, s. 906, Paçacıoğlu, 2016, s. 99]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 906; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1384; STS, Akdemir, 2020, s. 338; NÇTS, Rahimi, 2022, s. 344]

bitikçi/pitikçi (Çin.+T.) "kâtip, yazıcı" [*< piet* (Çin.) "fırça" *+i-k+çıl*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 75 (*bitikçi*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1575 (*bitikçi/pitikçi*); FHL, Öztürk, 2020, s. 226 (*bitikçi*); FÇTS, Rahimi, 2021, s. 278- (*bitikçi*)]

bitigüci/bitiküci/bütküci/pitigüci "yazıcı" [*< piet* (Çin.) "fırça" *+i-güci/-küci*]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 912 (*bitküci/bitiküci*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1575 (*bitigüci/pitigüci*)]

çelebi⁸¹ (Sür.) "yazar, şair" [STS, Akdemir, 2020, s. 362]

pervâneçi (Far.+T.) "buyrukları yazan, hükümleri yazan kimse" [*< pervâne* (Far.) "ferman, hüküm, nişan" *+çıl*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1574]

⁷⁹ Bu sözcüğün "yağma, talan; bir şehir adı; sonuç" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 474-475).

⁸⁰ Bu sözcüğün FKÇTS'de "okuyan, şarkıcı; cerrah, yaralara bakan kimse" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1384), STS'de "şarkıcı; cerrah" (STS, Akdemir, 2020, s. 338) anlamları da bulunmaktadır. FHL'de "ozan, han; doktor; nezaretçi, mübaşir; av tertipleyen kişi" (FHL, Öztürk, 2020, s. 223) anlamları bulunduğu için bu maddeye dâhil edilmemiştir.

⁸¹ Bu sözcüğün "bilge; nazik" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 362).

39. Yöneticilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

başlıg⁸²/başlık "reis, âmir, başkan, lider, önder, kumandan" [*< baş "baş" +lıg/+lık*]; [ZT, Kara, 2011, s. 311 (*başlıg*); FKÇTS, Rahimi; 2019, s. 1389 (*başlıg*); FHL, Öztürk, 2020, s. 224 (*başlık*), STS, Akdemir, 2020, s. 342 (*başlıg*)]

bég⁸³/bék/biy "bey, emir, başkan, sultan, hâkim, emir" [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 908 (*bég*); ÇMS, Turan, 2019, s. 75 (*bék*); FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1391/1398 (*bég/biy*); STS, Akdemir, 2020, s. 343 (*bég*)]

bégim "kadım âmir, büyük hatun" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1391; FHL, Öztürk, 2020, s. 225; STS, Akdemir, 2020, s. 343]

cerğsenğ/cirğsenğ/çirğsenğ (Çin.) "emir, vezir, büyük Türk hanlarına padişah vekilliği yapan özel emirler" [*< çingsang (Moğ.) < ch' eng-hsiang (Çin.) "devlet bakanı"* Doerfer, 1975, s. 385; Lessing, 2017, s. 254; Rahimi, 2019-2020, s. 69]; FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1412-1415 (*cerğsenğ-cirğsenğ*); STS, Akdemir, 2020, s. 365 (*çirğsenğ*)]

dīvān⁸⁴ (Far.) "vezir, genel sekreter" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1438; FÇTS, Rahimi, 2021, s. 280; STS, Akdemir, 2020, s. 371]

érklik⁸⁵ "padişah, lider, başkan; liderlik, başkanlık" [*< érk "güç, kuvvet, otorite" +lık*]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 78, FHL, Öztürk, 2020, s. 237]

han "padişah" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1471; STS, Akdemir, 2020, s. 384, FHL, Öztürk, 2020, s. 239]

hağan "padişah, kağan, hanlar hanı" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1470; STS, Akdemir, 2020, s. 383, FHL, Öztürk, 2020, s. 238]

kā'ān/kaan "han, hakan, hükümdar, şahlar şahı" [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 950 (*kā'ān*); FHL, Öztürk, 2020, s. 244 (*kaan*); STS, Akdemir, 2020, s. 391 (*kaan*), NÇTS, Rahimi, 2022, s. 347 (*kaan*)]

⁸² Bu sözcüğün STS'de "Batı Türkçesinde atların başına geçirilen başlık" anlamı da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 342).

⁸³ Bu sözcüğün FKÇTS'de "büyük, efendi" (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1391), STS'de "ulu, yüce, büyük" anlamları da bulunmaktadır (STS, Akdemir, 2020, s. 343).

⁸⁴ "Bu sözcüğün FKÇTS'de "hâkimler, bakanlar; vezir, kâtip, yazıcı", STS'de "mahkeme heyeti, yargı yeri; icra vekilleri" anlamları da bulunmaktadır (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1438; STS, Akdemir, 2020, s. 371).

⁸⁵ Bu sözcük FKÇTS'de (FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1447) ve STS'de (STS, Akdemir, 2020, s. 377) "mertlik, erkinlik, yiğitlik" anlamında olduğu için listeye alınmamıştır. Sözcüğün FHL'de "güçlü, kuvvetli" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 237).

ınağ/ınağ "naip, kadı naibi" [< *ına-* "güvenmek, inanmak" -ğ/-k, Clauson, 1792, s. 182; Doerfer, 1975, s. 427; Kaçalın, 2011, s. 946; Kalsın, 2013, s. 100]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 946]

nağçı "naip, kadı naibi" [< *ına-* "güvenmek, inanmak" -k+çı]; [NSÇT, Kaçalın, 2011, s. 977]

mīr (Far.) "emir, başkan, seyyid" [FHL, Öztürk, 2020, s. 263]

mīr tümen⁸⁶ (Far.+T.) "vali, hâkim" [FÇTS, Rahimi, 2021, s. 284]

pīş (Far.) "emir, başkan, baş" [FHL, Öztürk, 2020, s. 269]

40. Yüzücülükle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

dalgıcı/talıcı/talıçı "dalgıç" [< *dal-/tal-* "dalmak" -ğucı/-ıcı/-ıçı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019:1613 (*talıçı*); STS, Akdemir, 2020, s. 369/457 (*dalgıcı/talıçı*); 457 (*talıçı*)]

talğic "dalgıç" [< *tal-* "dalmak" -ğic]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1613; STS, Akdemir, 2020, s. 457]

tumucı "Batı Türkçesinde dalgıç" [< *tum-* "dalmak" -ucı]; [STS, Akdemir, 2020, s. 472]

yüzçi "yüzücü" [< *yüz-* "yüzmek" -çi]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 96]

yüzgüç "yüzücü" [< *yüz-* "yüzmek" -güç]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 96]

41. Ziraatle İlgili Meslekler ve Ünvanlar

başağçı "başak toplayan" [< *baş* "baş" +ağ+çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1388; STS, Akdemir, 2020, s. 341]

ikinçi⁸⁷ "ikinci" [< *ik-* "ekmek" -in+çı]; [FHL, Öztürk, 2020, s. 242]

kağunçı "kavuncu" [< *kağun* "kavun" +çı]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 81]

orağçı "ekin biçici, orağçı" [< *or-* "biçmek" -ağ+çı]; [ÇMS, Turan, 2019, s. 86; STS, Akdemir, 2020, s. 432]

perkāv (Far.) "ağaç budayan, kesen" [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1574]

şırığancı/şırığançı "susam yağı çıkarıcı kişi" [< *şırığan* "susam yağı" +cı/+çı]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1609 (*şırığançı*); STS, Akdemir, 2020, s. 454 (*şırığancı*)]

⁸⁶ Bu sözcüğün " zabıta, inzibat memuru" anlamı da bulunmaktadır (FÇTS, Rahimi, 2021, s. 284).

⁸⁷ Bu sözcüğün "ikinci; tarıma uygun alan" anlamı da bulunmaktadır (FHL, Öztürk, 2020, s. 242).

térimci/térimçi "ekin biçildikten sonra tarlada kalan başakları toplayan kimse" [< *tér-* "toplamak" *-im/+ci/+çi*]; [FKÇTS, Rahimi, 2019, s. 1630 (*térimçi*); STS, Akdemir, 2020, s. 464 (*térimci*)]

Sonuç

1. Çalışmamızda, 41 başlıkta, toplam 305 adet meslek ve ünvan tespit edilmiştir. Bu meslek ve ünvanların başlıklara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Adaletle İlgili Meslek	1
Askerlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	49
Askeri Teçhizatçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	5
Aşçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
At Bakımı, Atçılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	11
Avcılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Ayakkabıcılıkla İlgili Meslek	1
Casuslukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Cellatlıkla İlgili Meslek	1
Çocuk Bakımıyla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Demircilikle İlgili Meslek	1
Dericilikle İlgili Meslek	1
Dilencilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	4
Dinî Görevlerle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	2
Dokumacılık, Süslemecilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	4
Eğitimle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	5
Eğlenceyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Esnaflıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	16
Gemicilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	2
Güvenlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	28
Haberleşmeyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	6
Hayvan Bakımı ve Eğitimi, Hayvancılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	14

Hizmet, Hizmetçilik, İşçi, İşçilik, Yardımcılıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	45
Kadın Ticaretiyle İlgili Meslek	1
Kuyumculuk, Tacirlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Matbaacılıkla İlgili Meslek	1
Memurlukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	6
Müzikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	8
Rehberlik, Kılavuzlukla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	9
Seyyahlıkla İlgili Meslek	1
Sihir, Fal ve Büyüyle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	4
Sporla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	3
Suçla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	14
Tercümanlıkla İlgili Meslek	1
Tıpla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	7
Toplayıcılıkla İlgili Meslek	1
Yapı, Kazı, Yontma ve İnşaatla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	4
Yazıcılık, Yazarlıkla İlgili Meslekler ve Ünvanlar	5
Yöneticilikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	14
Yüzücülükle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	5
Ziraatle İlgili Meslekler ve Ünvanlar	7

2. En fazla meslek ve ünvan 49 adetle "Askerlikle İlgili Meslekler ve Ünvanlar" başlığında yer almaktadır. Bu meslek adları ve ünvanlar şunlardır: *alp, altmış, atlıg/athık/atlu, baranğar/baranğar/buranğar/burunğar, başlıg, batur, boqçı, bögreçi/bögrekçi, bukturma, burunduk/burunduruk, cağ, caranğar/cavanğar/cövenğar/cöve'ün kol/çoranğar/çuranğar/çöen ğar, cıyın, çağdavul/çandavul/çındavul, çerig/çerik/çirik/çeri, çerikçi, çerik başlık, ğol/ğöl/kol, herevül/hirevül/hirül/ıravul/irevül/erevül, iletmiş, iligeri, kara çerik, kavğun, kavğınçı/kavğuncu/kavğunçı, korçı/kurçı, köngüllük, lewend, manğlay/manğlay, mergen, mergençi, miñğbaşı, noyan/noyın/noyun, subay, oqçı, sürevül/sürgevül, tekâver, toğçı, toksabay, top, tuğluk, tolgama, tuşkavul, uluş, uruşçı, yasağı, yasağlık, yav-basar, yezek, yortavul/yurtavul.*

3. En az mesleğin birer adetle "Adaletle İlgili Meslek" *yarğucu/yarğucu*, "Ayakkabıcılıkla İlgili Meslek" *ötükçi*, "Cellatlıkla İlgili Meslek" *çakırcı*, "Demircilikle İlgili Meslek" *témürçi*, "Dericilikle İlgili Meslek" *könçi*, "Kadın Ticaretiyle İlgili Meslek" *kurmasak*, "Matbaacılıkla İlgili Meslek" *baskunç*, "Seyyahlıkla İlgili Meslek" *kézhüci*, "Tercümanlıkla İlgili Meslek" *tilmac*, "Toplayıcılıkla İlgili Meslek" *tuz* başlıklarında bulunduğu görülmektedir.

4. Türkçe *+cağ* (*avcağ*), *+cI/+çI* (*avçı*, *bögrekçi*, *çerikçi*, *korçı*, *mergençi* vb.); *-ğun/-kun* (*kavğun*); *-ıcı* (*çırpıcı*); *+IKK/+LUK* (*tuğluk*); *+hğ/+lu* (*atlıg*, *atlu*); *+mac* (*sıgırtmac*, *tilmac*) vb. ve Moğolca kökenli *-avul* (*çapavul*) gibi isimden isim ve fiilden isim yapma ekleriyle birçok meslek adının ve ünvanının türetildiği belirlenmiştir.

5. Çalışmamızda yer alan meslek ve ünvanlarla ilgili sözcüklerin büyük çoğunluğunun Türkçe olduğu görülmektedir. Bunun yanında Arapça (*serrâc*, *seyis*, *mü'ezzin*, *nebv*, *bebbâv* vb.) Çince (*bağsı*, *ceğserğ/cinğserğ/cinğserğ*, *taysı*), Farsça (*cağ*, *levend*, *tekâver*, *miğ-ter*, *merz-bân*, *taraz*, *tuz*, *pış* vb.), Fransızca (*kaşmar*), Moğolca (*çağdavul/çandavul/çındavul*, *marğlay/manğlay*, *mergen*, *noyan/noyın/noyun*, *sürevül/sürgevül* vb.), Rumca (*ırğat*), Süryanice (*çelebi*) gibi dillerden alıntı sözcükler de Çağatayca sözlüklerde yer almıştır.

6. Bazı sözcüklerin Farsça + Türkçe (*pervâne+çi*), Arapça + Türkçe (*böz+çi*), Moğolca + Farsça (*bayrı dedek*), Çince + Türkçe (*yam+çi*), Moğolca + Türkçe (*mergen+çi*), Türkçe + Moğolca (*çap-avul*) vb. biçimde oluştuğu görülmektedir.

7. Taradığımız Çağatayca sözlüklerde askerlikten çocuk eğitime, yöneticilikten avcılığa, kuyumculuktan memurluğa kadar 305 adet meslek ve bu mesleklerle ilgili ünvanın var olması, Çağatay Türklerinin günlük yaşamlarında askerî, siyasi, eğitim, tıp, ticari, hayvancılık vb. alanların önemli bir yer tuttuğunu kanıtlar niteliktedir. Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmış olan diğer eserlerin taranmasıyla hem bu dönemde kullanılmış olan meslek adları ile ünvanların sayısının artacağı hem de dönem insanların kültürel yaşam biçimlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Taranan Sözlüklerin Kısaltmaları

ÇMS	Çağatayca Manzum Sözlük
FÇTS	Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü
FHL	Fazlullâh Han Lügâti
FKÇTS	Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü
NÇTS	Nezrali'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü
NSÇT	Nevâî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar
STS	Senglâh'ın Tematik Sözlüğü

ZT Zebân-ı Türkî

Kısaltmalar

Ar.	Arapça
Bul.	Bulgarca
çev.	Çeviren(ler)
Çin.	Çince
ÇTS	Çağatay Türkçesi Sözlüğü
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Moğ.	Moğolca
Rum.	Rumca
Sür.	Süryanice
T.	Türkçe

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Akdemir, Y. (2020). *Senglâh'ın tematik sözlüğü*. Kriter Yayınları.
- Argunşah, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*. Kesit Yayınları.
- Aydın, E. (2008). Eski Türklerde meslek adları (eski Türk yazıtlarına göre). *Journal of Turkish Linguistics, volume 2*, 49-66.
- Barutçu Özönder, F. S. (1996). 'Ali Şir Nevâyî muhâkemetü'l-luğateyn iki dilin mukayesesi. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bodrogligeti, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*. Lincom Europa.
- Bozok, E. (2018). Hırsız sözcüğünün kökeni üzerine. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, C 4, S 9*, 63 - 71.
- Caluson, S. G. (1960). *Sanglax a Persian guide to the Turkish language by Muhammad Mahdi Xan*.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford At The Clarendon Press.
- Doerfer, G. (1963). *Türkische und Mongolische elemente im neupersischen I*. Wiesbaden.
- Doerfer, G. (1965). *Türkische und Mongolische elemente im neupersischen II*. Wiesbaden.
- Doerfer, G. (1967). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen III*, Wiesbaden.
- Doerfer, G. (1975). *Türkische und Mongolische elemente im neupersischen IV*. Wiesbaden.
- Eckmann, J. (2012). *Çağatayca el kitabı*. Kesit Yayınları.
- Eraslan, K. (1999). *Mevlâna Sekkâkî divanı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1973). -maç/-meç eki üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 83-88.
- Ercilasun, A. B. -Akkayonlu, Z. (2014). *Dîvânu lügâti't-Türk*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic word formation. a functional approach to the lexicon I-II*. Otto Harrassow Verlag.
- Erdem Çiçek, S. (2015). Kıpçak sözlüklerindeki Moğolca unsurlar". *Bellekten*, 63-(1), 49-98.
- Erdem Uçar, F. M. (2011). *Çağatay Türkçesinde isim*. [yayımlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gül, E. (2014). Babürnâme'de geçen askerî terimler üzerine. *Belleten*, 62-(1), 27-103.
- Gülensoy, T. (1974), Eski ve orta Türkçede Moğolca kelimeler ve Moğolca-Türkçe müşterek kelimeler üzerine notlar". *Türkoloji Dergisi*, C (, S 1, 235-259.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü I-I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T.(2011). Moğolca ve Türkçede yaşayan benzer sözler üzerine, *Turkish Studies*, volume 6 (1), 1-25.
- Güner, G. (2009). Divânü Lugâti't-Türk'te Kençekler ve bazı Kençekçe kelimeler üzerine düşünceler. *Bilig*, S 48, 75-90.
- Güner, G. (2010). Kıpçak Türkçesindeki meslek adları üzerine içerik ve yapı bakımından bir sınıflandırma denemesi". *Turkish Studies*, 5 (3), 1416-1448.
- Güner, G. (2013). *Kıpçak Türkçesi grameri*. Kesit Yayınları.
- Güneş, B. (2016). Kutadgu Bilig'deki meslek ve ünvan adlarının derleme sözlüğü'ne yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S 5/4, 1532-1543.
- Kaçalın, M. S. (2011). *Niyâzî Nevâyî'nin sözleri ve Çağatayca tanıklar el-Luğâtu'n-Nevâ'iyye ve'l-istişhâdâtu'l- Çağâtâiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kalsın, Ş. (2013). *Harezmi Türkçesi grameri -isim- (Memluk Kıpçak ve Kuman Kıpçak Türkçesiyle karşılaştırmalı)*. Gazi Kitabevi.
- Kara, F. (2011). *Muhammed Ya'kûb- ı Çingî Zebân-ı Türkî (kelür-nâme), inceleme-metin-dizin*. Fenomen Yayınları.
- Karadavut, A. (2023). Mukaddimetü'l Edeb'in Yozgat nüshasında meslek adları. *Türkbilig*, S 45, 1-15.
- Karahan Kök, N. (2020). Türkistan hanlıklarına ait belgelerde geçen meslek ve ünvan adları. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S 15, 1-30.
- Kaya, H. (2018). Harezmi-Altın Ordu sahası metinlerinde Moğolca söz varlığı I". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 22 (1), 116-129.
- Lessing, F. D. (2017). *Moğolca-Türkçe sözlük* (çev. Günay Karaağaç). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Li, Y. S. (1999), *Türk dillerinde akrabalık adları*. Simurg Yayınları.
- Nalbant, M. V. (2008). *Divânü luğâti't-Türk grameri -ı isim*. Bilge Oğuz Yayınları.
- Nişanyan, S.(2018). *Nişanyan sözlük çağdaş Türkçenin etimolojik sözlüğü*. Liber Yayınları.

- Ölmez, Z. (1991). Şecere-i Terakime'deki manzum parçalar üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları*, C 1.
- Ölmez, Z. (2007). Mongolic words in classical Chagatay period. *Türk Dilleri Araştırmaları Festschrift in Honor of Andras J. E. Bodrogligeti Armağanı*. C 17, 229-236.
- Ölmez, Z. (2014). Ali Şir Nevâyî'nin eserlerindeki Moğolca sözcükler -I-. *Eski Türkçeden Çağdaş Uygurcaya Mirsultan Osman'ın Doğumunun 85. Yılına Armağan*, (Editörler: Aysima Mirsultan – Mihriban Tursun Aydın – Erhan Aydın) Kömen Yayınları, 195-202.
- Ölmez, Z. (2015). Ali Şir Nevâyî'nin eserlerindeki Moğolca sözcükler -II-. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 25 (2), 183-206.
- Ölmez, Z. (2016). Ali Şir Nevayî'nin eserlerindeki Moğolca sözcükler -IV-. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 26 (1), 137-148.
- Ölmez, Z. (2020). *Ebulgazi Bahadır han şecere-yi terâkime*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, R. (1997). *Uygur ve Özbek Türkçelerinde fiil*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, S. (2020). *Fazlullâh han lügâti (inceleme-metin-dizin)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paçacıoğlu, B.(2016). *VIII.-XVI. yüzyıllar arasında Türkçenin sözcük dağarcığı*. Kesit Yayınları.
- Rahimi, F. (2018). Çağatay Türkçesi sözlükleri bibliyografyası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S 7/1, 69-104.
- Rahimi, F. (2019). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğü I-II*. Akçağ Yayınları.
- Rahimi, F. (2019/2020). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğünde yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak ve benzer sözcükler üzerine I-II". *Uluslararası Türkçe Tarihi Metin Araştırmaları Sempozyumu ve Uluslararası Türkçe Kültürü Sempozyumu*.
- Rahimi, F. (2021). *Ferağî'nin Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Rahimi, F. (2022). *Nevrali'nin Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen wörterbuchs der Türksprachen*.
- Schönig, C. (2000). *Mongolische lehnwörter im westoghusischen*. Wiesbaden.
- Stachowski, M. (2019). *Kurzgefaßtes etymologisches wörterbuch der Türkischen sprache*. Ksiğgarnia Akacemicka.

- Şen, S. (2007), *Orhon, Uygur ve Karahanlı metinlerindeki meslekler bağlamında eski Türk kültürü*. [yayımlanmamış doktora tezi]. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirin User, H. (2006). Eski Türkçede bazı ünvanların yapısı üzerine, *Bilig*, S 39, 219-238.
- Taş, İ. (2009). *Kutadgu Bilig'de söz yapımı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (1987). *Tuna Bulgarları ve dilleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temel, E. (2021). Altın Ordu, Kırım, Kazan hanlıkları'na ait yarlık ve bitiklerde meslek adları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S 10/2, 432-454.
- Teres, E. (2009). *Çağataycada söz yapımı*. [yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati A-E*. Simurg Yayınları.
- Tietze, A. (2009). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lügati F-J*. Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien.
- Tuna, O. N. (1972). Osmanlıcada Moğolca ödünç kelimeler I. *Türkiyat Mecmuası*, C XVII, 209-258.
- Tuna, O. N. (1976). Osmanlıcada Moğolca kelimeler. *Türkiyat Mecmuası*, C XVIII, 231-314.
- Turan, F. (2018). Eski Türkçeden orta Türkçeye askerî rütbe ve ünvanlar. *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C 58, 155-173.
- Turan, F. (2019). *Kelimetullâh hâce pâdişâh Çağatayca manzum sözlük nisâb-ı kutbiyye*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, F. (2019). Hindistan babürlü devletinde yazılan çağatayca sözlüklerde devlet yönetimi ve askeri teşkilatla ilgili kelimelere dair. *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C 59, 203-220.
- Uzun, G. (2011). Doğu Türkistan Kırgız Türkçesinde yer alan Türkçe ve Moğolca ortak kelimeler üzerine -I-. *Turkish Studies*, 6 (1), 1899-1913.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Vásáry, I. Mongol or Turcic? notes on bökevül, a military and court official of the Turco-Mongolian poities, 195-207.